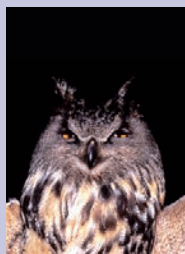

VÅRE
ROVDYR

Nr. 2/2007

Årgang 21

Forside:
Hubro. Foto:
Odd Frydenlund
Steen.

Bakside:
Ung rødrev.
Foto: Marius
Sjøli

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
Stens trykkeri as
Dilling

Opplag
1.800

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Het sommer

Forleden hørte jeg på Reiseradioen at nå måtte folk ta ferie og ikke ofre en tanke på verken krig, miljø eller politikk. Ja, vi som sitter på toppen av kransekaka med nok av penger kan vel lukke øynene og kose oss glugg i hjel mens resten av verden går en viss plass? Det var min respons. Så lurer jeg sannelig på hva jeg skal fokusere på denne gang da? Siden sist har det jo skjedd en hel masse – som alltid hva angår rovdyra.

Nå er det også slippetid for sau på beite. «Det kan ikke være slik, at den som vil drive tradisjonelt og velge den mest rasjonelle løsningen, plutselig skal måtte betale for det?» Det sier sauebonde Kåre Kleiva som har ulveflokkene i Julussa og Kynna som naboer i denne årvisse konflikten. «Vi trenger ikke gjerde for sauen vår. Myndighetene, derimot, trenger gjerde for rovdyra sine slik at de ikke utsetter beitedyra for lidelser», fremholder Kleiva til avisa Østlendingen. Kleiva har som kjent blitt nektet av Mattilsynet å sende sauene rett ut i ulveskogene uten å ha kontroll på dem. En rekke tilbud om forebyggende tiltak hjelper ikke. Tingretten har dessuten gitt Kleiva midlertidig medhold. Etter min mening er det utrolig at ikke noen setter foten ned for alvor og påtvinger et opphør at dette forholdet.

Igjen har vi hatt en het diskusjon på Agder. En vegårdsheiing påsto at han var helt sikker på at han så ulv på Vegårdshei hvor ulven Lars ble skutt i 1984. Monn tro om dette atter en gang bare er feiltagelser og opphauseri? «Det er hunden vår Anna, en blanding av border collie og elghund», sa en nabo dagen etter. «Mange har fortalt at den riktignok likner på ulv. Har ikke mannen sett Anna på luftetur før eller visste at vi har en slik hund?».

Den 5. juni var det 75 år siden det såkalte ørnerovet på Leka skjedde. All fagekspertise i inn- og utland benekter at en havørn kan ha flydd av gårde med den 3 år og 8 måneder gamle og 19 kilo tunge Svanhild. Havørn kan selvsagt ikke løfte en slik vekt. Likevel påstår den nå 78-årige Svanhild og sambygdingen

Ulv på Lange-
drag natrupark.
Foto: Arne Flor.

at denne unike historien er sann, og det ble tre dagers feiring på Leka. «Ja, Ørnerovet betyr virkelig mye for øya vår. Mange kjenner historien, og flere kommer til, og det er noe som skaper interesse og engasjement. Dette er en begivenhet vi aldri skal glemme her i Leka kommune. Omtale, besøk og så videre. Hendelsen er jo unik fordi ingen andre har opplevd et slikt angrep», sier Svanhild. Hun signerte også mange eksemplarer av fjorårets kontroversielle barnebok om temaet av Bente Roestad. Selv tror jeg i likhet med all fagekspertise ikke det minste på historien. Det var nok ikke vinger og klør som fikk jenta opp på ei fjellhulle nær ørnerreit. Dersom havørner kunne tale ville nok de sagt at mange tobeinte på ulike vis har tjent godt på denne unike røverhistorien.

Til slutt vil jeg påpeke den store urett og galskap som skjer med jerven. Vi opplever en systematisk statlig utryddelsesprosess hvor en bruker alle tenkelige og utpekulerte metoder for å fjerne dyrene. Også i våre nasjonalparker graves hi ut, hvorpå både mødre og unger nådeløst blir drept av statens eget naturoppsyn (SNO). Dette skjer i yngletiden hvor viltloven sier alt vilt skal ha fred. Her har altså staten nå gjort et unntak. Vi skal alle være klar over at jerven står oppført på lista over truede dyrearter under kategorien sterkt truet, og Norge har et spesielt ansvar for å ta vare på denne arten. Vi ser stadig at det gis store pengepremier for den som tipser om jervehi. Det er dessuten like ille at eiere av husdyr og tamrein blir kjempefornøyde når staten dreper flest mulig av en truet art og får viljen sin på bekostning av dyrelivet i landet og deg og meg. Dyreeierne teller kun noen få promiller av landets befolkning. Så lenge man opplever all denne uretten, kan ikke jeg bare stikke hodet i sanden og juble sorgløst i sommervarmen.

Birger Westergren

FVRs informasjonskonsulent Viggo Ree overrakte Albert W. Owesen rovdyrprisen for 2007. Foto: Yngve Kvebæk.

Min interesse for dyr fikk jeg allerede som liten gutt fordi jeg vokste opp på en gård med mange husdyr i Amot i Østerdalen. Senere flyttet familien til Jeløy, og min søster og jeg ble tatt med på mange turer i inn- og utland der vi fikk oppleve spennende natur og fauna. Dyrebøker var sentrale elementer knyttet til naturinteressen. Film om dyr var mangelvare i barndommen og ungdomstiden. Men som 14-åring fikk jeg muligheten til å se «Villmarken kaller» på kino i Moss. Det gjorde et utslettelig inntrykk. Jeg husker fortsatt scenene med ulven som løp i fjellet og jerven som klatret i furutreet. Dermed kom navnet Albert Owesen inn i bevisstheden. I årene som fulgte ble det mangt et møte med både navnet og personen. Slik har en rekke norske ungdommer blitt inspirert til å arbeide for miljøet og i særdeleshet vårt dyreliv.

Albert Winderen Owesen vokste opp i Oslo. Hans bestefar eide Vinderen hovedgård. Dit flyttet gutten da han var halvannet år etter at hans far døde. Owesen kjøpte på begynnelsen av 1950-tallet et filmkamera for å forevige sine barn da de var små. Boken *How to improve your family pictures* ble hans «filmtdann-

else». Han var med på å starte Oslo Smalfilmklubb, og her var han også formann en periode. Owesen lærte seg å klippe film, og var med i ulike konkurranser. Etter hvert ble det mange filmer både som amatør og profesjonell. Ved siden av naturfilmingen tok han del i annet filmarbeid, bl.a. som produsent og regissør. Gjennom hele sitt yrkesaktive liv har imidlertid Owesen drevet i tekstilbransjen. Tekstilagenturfirmaet Owesen-Tekstil A/S har finansiert alle hans filmproduksjoner.

Hans første film varte i sju minutter og handlet om skiløping i Nordmarka. Den ble vist i *Filmavisen*. I 1954 var filmen «Baksiden av medaljen» ferdig. Denne filmen vendte oppmerksomheten mot den store boligkrisen i hovedstadens etterkrigstid, bl.a. om mennesker

Albert W. Owesen i full gang med foredrag på FVRs årsmøte. Her med sin kone Ane-Grethe ved sin side. Foto: Yngve Kvebæk.

som bodde i telt på Hoff ved Skøyen. Owesen har alltid engasjert seg for de svake i tilværelsen, enten det har dreiet seg om husløse, trafikkskadde eller truet fauna. I 1955 var det premiere på hans turistfilm «Velkommen til Oslo». Samme år kom Arne Skouens filmer «Det brenner i natt!» og «Barn av solen», og produsent for begge var Owesen. Førstnevnte ble en stor suksess, og regnes som en norsk filmklassiker av edelt merke. I 1956 var Owesen ferdig med en film om Lofotfisket med tittelen «Skisser fra Lofoten». Året etter kom filmen «Froskemenn», som handlet om dykkernes arbeid. Hans engasjement for barn og trafikkdøden resulterte i filmen «Barna ble glemt» i 1958.

Filmene som gjorde Owesen spesielt kjent var naturdokumentaren «Villmarken kaller». Dette var hans første naturfilm. Det tok fire år å lage denne 97 minutter lange fargefilmen, som var ferdig i 1964. De siste opptakene ble gjort sommeren 1963 på Hardangervidda. Der filmet

FVRs rovdyrpris 2007 til Albert W. Owesen

Foreningens årsmøte 12. mai var en gylden anledning til å hedre den 90 år gamle legenden

Av Viggo Ree

Owesen snøugler og fjellrever – begge arter som er forsvunnet fra Sør-Norge i dag. Produksjonskostnadene var kr. 450.000, men han mottok ikke en krone i økonomisk støtte fra Kirke- og undervisningsdepartementet. For å få laget filmen måtte produsent Owesen spørre tekstilagent Owesen om det var mulig å få låne kr. 350.000. Dette ble innvilget! Den resterende summen måtte han ta fra egen lomme. Kinopublikum rundt om i landet fikk med «Villmarken kaller» oppleve Norges særegne dyreliv i ulike naturmiljøer. Under premieren på Scala kino i Oslo, som ligger øverst i Stortingsgaten, strakte køen seg rundt hjørnet og helt ned til Chat Noir. Her ble filmen vist for fulle hus i tre måneder. «Villmarken kaller» ble sett av over 400.000 mennesker på kinoer rundt om i landet.

Da myndighetene oppdaget at filmen var så populær, ble det bestemt at billettprisen skulle settes ned til det halve for at flest mulig barn og unge skulle få sett den. På det tidspunktet var den generelle oppfatningen i Norge at naturfilm primært var noe som passet yngre mennesker. Reduksjonen i billettprisen

I forbindelse med FVRs pris til Albert W. Owesen bidro vårt tidligere styremedlem Roar Solheim med en egen hyllest:

Kjære Albert,

Det er med stor glede at jeg har mottatt nyheten om at du i kveld blir tildelt *Rovdyrprisen 2007* fra Foreningen *Våre Rovdyr!* Samtidig er det med beklagelse jeg må fastslå at jeg ikke har mulighet til å overvære denne viktige begivenheten. Dette skyldes at jeg lenge før FVR-års-møtet var festsatt hadde lovet å holde foredrag under Norsk Zoologisk Forenings årsmøte i Kristiansand i kveld.

Til tross for at jeg ikke kan være tilstede på FVR-møtet, tror jeg kanskje at tittelen på det foredraget jeg holder i kveld vil være i din ånd. Det heter nemlig «Når villmarka vender tilbake!»

Jeg ble født det året den siste norske bjørnebinna som vi kjenner til ble skutt i Vassfarete – i 1956. I min barndom kunne man derfor bare drømme om noen gang å kunne oppleve å se en bjørn, ulven var ansett som utryddet, og vandrefalken så man bare som gamle, utstoppede støvsamlere. Havørn, kongeørn og hubro ble jaget og skutt. Derfor har de siste 20–30 årene av mitt og andre zoologer og dyrevenners liv vært fylt av mange gledelige hendelser. Bjørnen har kommet tilbake til våre grensetrakter, og ulven yngler på nytt i Sør-Skandinavia. Vandrefalken hekker i gode antall i Sør-Norge, og bestanden er stadig i vekst. Havørna kom til Sognefjorden da jeg bodde der i 1990–1995, og nå kommer den også til Sørlandskysten. Om få år kan jeg kanskje oppleve å se den over Grim-

stadskjærgården fra min egen balkong! Det er hva jeg kaller ekte livskvalitet!

En viktig grunn til at vi i dag har disse mulighetene til å oppleve at villmarka kommer tilbake, er den innsatsen som du og de få, første pionerene i norsk naturfilm- og fotomiljø gjorde da naturfilming krevde satsing og forsakelse langt ut over hva teknikken gir oss muligheter til i dag. Vi er mange som er deg stor takk skyldig for det arbeidet du la ned for å vise oss hvilke verdier som finnes omkring oss, og verdien av å ta vare på dem!

Som voksen zoolog er det i første rekke ditt arbeid for å påvirke våre holdninger til dyrene som jeg verdsetter høyest, og boka *Varga* er i så måte av uvurderlig verdi.

Jeg fikk aldri oppleve snøugla på Hardangervidda slik du gjorde, men jeg har ikke gitt opp håpet om at denne imponerende fuglen en dag kan dukke opp på sine gamle hekketrakter. I Finnmark er situasjonen ganske lovende i vår, og kanskje finner vi snøugla hekkende i våre nordligste trakter i sommer. Får jeg sjansen til å møte den der, så vil mine tanker gå til deg og dine møter med snøugla for førti år siden! Den venter ikke forgjeves som venter på noe godt...

Gratulerer med rovdyrprisen, og takk for din innsats!

Din venn Roar

representerte lavere inntekter for Owesen. Økonomisk fortjeneste var imidlertid ikke det sentrale element i tilknytning til denne filmen. Drivkraften bak «Villmarken kaller» var å redde sjelden norsk natur og fauna. Men han hadde håpet at produksjonskostnadene skulle bli dekket. Selv om det ikke gikk slik ble altså denne naturdokumentaren en klassiker som de fleste eldre mennesker i vårt land husker den dag i dag. «Villmarken kaller» var den første langfilm om norsk natur, og den ble senere vist på fjernsyn i både Sverige, England og Russland.

Owesens idealisme og brennende engasjement for norsk dyreliv kom til uttrykk i forbindelse med et intervju under innspillingen av «Villmarken kaller» i 1961. Her uttalte han bl.a.: «Hvis vi ikke i tide treffer forhåndsregler for å beskytte dyrene som er uløselig knyttet til våre folkesagn, kan vi – som Mikkjel Fønhus skriver – miste vår odelsrett til naturen, fordi vi lar teknikken herje med den.» For «Villmarken kaller» mottok Owesen «Sølvklumpen» fra Norske Kinosjefers Forbund for den beste norske kinofilm i 1964. Den ble senere delt opp i flere kortere filmer til skoleundervisning, bl.a. «Dyrelivet på fjellet om vinteren» i 1967, «Streiftog i naturen» i 1968 og «Jerven» i 1981.

I 1972 viste Owesen hvilken ekte og sann naturverner han er gjennom et initiativ for å ta vare på Hardangervidda for ettertiden. Det startet med et stort opplysningsmøte i Universitetets aula i hovedstaden den 27. januar, der filmprodusent Owesen gjennom sitt firma hadde fått med seg Den Norske Turistforening og Norges Naturvernforbund som medarrangører. Deltakere og forelesere var professor Knut Fægri, professor Sverre Marstrander, cand. mag. Nils Christian Stenseth, tegner Mathis Kværne, generalsekretær Knut Rom, generalsekretær Magne Middtun, cand. mag. Ole Christian Lagesen, felespiller Odd Bakkerud, universitetsbibliotekar Bredo Berntsen, naturfotograf Jann Jenssen samt Owesen selv. Faginnleggene ble senere presentert i en rapport med tittelen *Hardangervidda, idag - - - imorgen?*. Trykksaken, som også inkluderte noen av Owesens faunafotografier, ble overlevert Stortinget og regjeringen våren 1972. Vi vet at Hardangervidda ble nasjonalpark noen år senere, men karakterarter har forsvunnet og i dag er høyfjellsområdets skjøre økosystemer i meget stor grad påvirket av en dominerende sauenering.

Senere på 1970-tallet fortsatte Owesen sitt naturvernengasjement på ulike fronter. I 1976 utga Grøndahl & Søn Forlag A.s hans barnebok *Varga – et eventyr om barn og dyr*. Den ble trykket

i hele 105.000 eksemplarer, og var et svært verdifullt bidrag for å skape positive holdninger til og interesse for norsk fauna blant de unge. Hans hund og to døtre ble fulgt under møter med ulike dyrearter gjennom boken. Tekst om og fotografier av de fire store rovdyrene er også med i barneboken, som er preget av Owesens respekt for og kjærlighet til våre medskapninger. Boken ble gitt ut på russisk i 1986. I 1975 ble han tildelt Solo og World Wildlife Funds naturvernpris. Owesen nektet imidlertid å ta den i mot fordi han mente at kombinasjonen naturvern og stort forbruk av mineralvann med mye sukker er svært uheldig. Min venn Gunnar Lid oppdaget Owesen anonymt plassert og med solbriller på galleriet under arrangementet! I 1976 fulgte hans andre naturfilm – «Bever». Dette førte til boken *I beverskog*, som ble utgitt på Gyldendal Norsk Forlag i 1979. Den kom ut på russisk i 1983.

Parallelt med filmarbeid og bokproduksjoner har Owesen også forfattet diverse kronikker og debattinnlegg til avisene. Hele tiden er det naturen og dyrelivet som har vært i fokus. Et lite knippe kronikkoverskrifter viser hans omtanke for miljøet: «Vi har kun en jord – tar vi vare på den?» (*Nationen* 3. november 1978), «Farlig giftinnhold i våre bunnstoffer» (*Aftenposten* 7. april 1987) og «Titania-saken og livet i havet. Hasardøds holdning til vårt livsmiljø» (*Aftenposten* 30. april 1987). I 1973 tok Owesen initiativ til å danne en deputasjon for å overlevere boken *Hvis vi skal overleve* til Stortingets medlemmer. En rekke miljøorganisasjoner støttet initiativet.

Under et miljømøte i Kristiansand ble Owesen kjent med ferskvannsökolog Jan Økland. Hans feltarbeid i tilknytning til doktorgraden ble gjennomført i Borrevannet i Vestfold. Owesen ble så fascinert av disse studiene at han bestemte seg for å lage en film om økosystemet i området. Dette resulterte i produksjonen «Borrevannet – en næringsrik innsjø i Vestfold» i 1986, som ble vist av undervisningsavdelingen i NRK. Owesen forfattet selv lærerveiledningen til naturfagklassene for 7.-9. klasse.

På 1980- og 1990-tallet konsentrerte Owesen seg om rovdyr i Øst-Afrika. Etter 20 vintre i Ngorongoro i Tanzania skrev han boken *Løver brøler i natten*, der en rekke av hans løve- og øvrige faunafotografier ble inkludert. Owesen hadde fått tillatelse til å filme og fotografere i nasjonalparken nattetid, og hadde forevige mange unike situasjoner. Boken kom ut på Pax Forlag i 2003, men dessverre var bildebehandlingen så elendig at Owesen måtte stoppe salget. Konflikten med forlaget har dessverre ikke blitt løst,

og det er lite som tyder på at det vil bli trykket et nytt opplag der fotografiene er tilfredsstillende presentert. I september 2006 viste imidlertid Norsk filminstitutt en fotoutstilling der de beste bildene var med. Utstillingen hadde samme tittel som boken. Under oppholdene i Tanzania sørget Owesen for å lære opp unge afrikanere til å fotodokumentere krypskyting – et viktig bidrag for å ta vare på de store kattene.

Owesen fylte 90 år den 1. juni i år. Det var derfor med ekstra stor glede jeg på vegne av Foreningen Våre Rovdyr kunne tildele ham Rovdyrprisen 2007 under årsmøtet på Svullrya i Hedmark den 12. april. Ord som ble framført under tildelingen var: **«Du mottar denne prisen både for ditt mangeårige arbeid for å spre kunnskaper om predatorenes – rovdyrenes – jaktdyrenes rolle i økosystemene, og for din utrettelige innsats for å skape positive holdninger til dyrelivet i norsk natur såvel som under andre himmelstrøk. Takk for ditt store engasjement for vårt felles miljø på en klode som stadig utsettes for ødeleggelser og tap av mangfold.»** Owesen holdt en kort takketal og kvitterte med å holde et kvarters lysbildekåseri om løvene i Tanzania! Under oppholdet i Solør årsmøtehelgen hadde han med seg sin kone Ane-Grethe.

90-åringens siste prosjekt er en bok om seiling og seilbåter. Da jeg siste gang snakket med Owesen på telefonen var han på vei ut for å fotografere Færderseilasen i Asker!

La meg avslutningsvis få gjengi ordlyden på forsattssidene i barneboken om Varga – et viktig budskap i en tid da miljøet ødelegges over hele kloden:

En gang i tidenes morgen ble mennesker og dyr enige om å dele jorden mellom seg.

Men menneskene brøt avtalen, for de ville ha jorden for seg selv. De forandret jordens overflate på jakt etter rikdom, og de drev dyrene bort fra deres naturlige områder.

Da døde mange dyr, for de fant ikke mat.

200 dyrearter er forsvunnet i de siste 100 år, og 1000 arter står i fare for å bli utryddet.

Skulle menneskene noen gang angre seg, kan ikke all verdens penger bringe en eneste dyreart tilbake til livet.

Derfor bør barn i alle land hjelpe alle dyr før det er for sent.

«Ørnerovet» på Leka har fylt 75 år

Folk på øya Leka i Nord-Trøndelag markerte 5. juni i år 75-årsdagen for den seiglivede myten om havørnas bortføring av den da knapt 4 år gamle Svanhild i 1932. Flere av de tradisjonelt rovvilthatende avisene i Midt-Norge omtalte markeringen i større oppslag. Også *Dagbladet* fant det for godt å brette ut historien – nå med «nye bevis» i form av en lokal leges vurdering av Svanhilds vekt. Han hadde ingen tillit til Dr. phil. Huitfeldt-Kaas' veiing og omveing av Svanhild i 1932 der vekten ble fastslått til 19 kilo. Ut fra kjolens lengde ville ikke lokallegen tro på at hun veide så mye. Det er jo imidlertid en hake ved dette – nemlig hvilken kjole det er snakk om. Det synes å dreie seg om flere opp gjennom årene. Se for øvrig artikkel om dette av Per J. Tømmeraaas i *Våre Rovdyr* nr. 2/2006. Leka-folk har visnok også kommet fram til at Svanhild snarere må ha veid 19 pund, altså i underkant av 9,5 kilo. Det er også en lei hake med dette, og det er selvsagt at Norge gikk vekk fra denne vektenheten allerede i 1875, altså 57 år før hendelsen.

Enda en hake er i og for seg også at det er usedvanlig lite troverdig at et normalfødt 3 år og 8 måneder gammelt barn bare skulle veie rundt 9,5 kilo. Spesielt på bakgrunn av at dette var snittvekten på 9 måneder gamle babyer i henhold til en større, eldre skandinavisk undersøkelse. Uansett vekt er en slik hendelse utenkelig i og med at havørnas løftekapasitet neppe overstiger drøye 3 kilo, slik også ornitologen Alv Ottar Folkestad opplyser i artikkelen. Men sannelig har ikke Leka-folk kommet på en forklaring her også. Det må visstnok dreie seg om en sjelden Muhammed Ali-havørn. Nå var jo ikke Muhammed Ali mer en 1,92 på strømpelstenen, så der rakner det igjen. Men vi ser jo poenget. Et aber er imidlertid er at løftekapasiteten hos havørn neppe øker proporsjonalt med økende størrelse og egen vekt. Den skal jo tross alt bære sin egen vekt også. Når *Dagbladet* dessuten oppgir Svanhilds alder i dag til 88 år, så står vel det bare i stil med hele saken.

Yngve Kvebæk

Opprinnelig fjellrev utryddet i Sør-Norge

I 2006 ble det registrert åtte ulike individer av fjellrev i Sør-Norge. Fem av disse viste seg å være rømte farmrever. De tre siste er den såkalte Finse-bestanden. Disse er enten sterkt oppblandet med farmrev («hybrider») eller reine farmrever.

Ferske slektskapsanalyser fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) genetikklaboratorium slår fast at revene på Finse i dag har farmrevopphav. Disse er forskjellige fra de opprinnelige fjellrevene som fantes på Finse bare for noen år siden, og de er nært i slekt med revene som blir holdt på Geiterygghytta. Geiterygg-revene viser klare ytre tegn på at de er farmrev (pelsfarge), mens Finse-revene ser mer ut som ville fjellrever. Trass i ulikt utseende, er det ingen tvil om at disse to gruppene har samme genetiske opphav. Fjellrevene på Finse representerer således ikke opprinnelig fjellrev fra Sør-Norge, men er et resultat av jevn tilflyt av farmrev, enten ulovlig utsatt eller via rømninger fra farmer. Analyser viser at skiftet fra opprinnelig fjellrev til farmrev har skjedd i tidsrommet 1975–2006, men mest trolig i løpet av det siste tiåret. Man kan ikke se bort fra at det finnes ville fjellrever igjen andre steder på Hardangervidda, men trolig gjør det ikke det.

Det er ikke bare på Finse at innblanding med farmrev skjer. Rømte farmrever i norsk natur er mer omfattende enn tidlegere antatt. Bare i 2006 viste et tjuetalls meldinger om rev seg å være farmrever på rifrot. Yngling av farmrev i

fri natur er også dokumentert. Dette viser at forvillede farmrever er et problem som må tas på alvor.

Det ble dokumentert yngling av fjellrev ved fem hi i 2006, alle i Finnmark. Dette er langt færre ynglinger enn i 2004 og 2005. Fjellrevbestanden må kunne sies å ha vært i et bunnår, noe som trolig kan skyldes fravær av smågnagere i de fleste fjellområdene helt nord til Troms, mens det i Finnmark ble rapportert om en del smågnagere.

Fjellreven er kritisk truet i Fennoskandia. Resultatene fra en omfattende landskapsøkologisk analyse (GIS) utført i samarbeid med andre nordiske forskere, viser at fjellreven er truet av mange faktorer som virker i samme retning. Økende konkurranse fra rødrever hindrer bruk av laveliggende hi i produktive fjellområder. Lav bestandstetthet fører til liten spredning og kontakt mellom aktive hi og andre fjellområder. De viktigste områdene for fjellrev i Norge er Børgefjell, Saltfjellet, indre Troms og Finnmark. Disse henger sammen med fjellrevområdene i Sverige og Finland, og understreker betydningen av samarbeid på tvers av landegrensene både med hensyn til forskning og forvaltning.

Det er i registrert økende aktivitet i det tradisjonelle fjellrevområdet på norsk side i grensetraktene i Sør-Trøndelag (Sylane mm.), men yngling er foreløpig ikke påvist pr. forsommer 2007. *Kilde: NINA.*

Havørneksport

Med tillatelse fra Direktoratet for naturforvaltning skal inntil 200 levende havørnunger samles inn langs kysten av Norge i de neste fem årene, og arbeidet starter nå i sommer. Det er Norsk Ornitologisk Forenings (NOF) havørnprosjekt som skal stå for innsamlingsarbeidet, og målet er at det med NOFs hjelp skal etableres levedyktige havørnbestander både i Irland og Skottland.

NOFs havørnprosjekt er i nær dialog med «The White-tailed Eagle project steering group», inkludert «Golden Eagle trust limited (GET)» og «National parks and wildlife service» som ønsker å reetablere havørn i Irland. Havørnen har vært utryddet i Irland i mer enn 100 år, og målet for irene er å reetablere en hekkebestand av havørn i Irland ved å importere 100 norske havørner over en femårsperiode. På samme måte har havørnprosjektet etablert kontakt med skotske myndigheter som ønsker å importere norske havørner til Skottland for å styrke populasjonen som allerede er etablert etter innsamling i Norge. På vestkysten av Skottland er det nå en levedyktig havørnbestand, og de nye ørnene vil derfor bli utplassert på østkysten.

Behovet vil ligge på 15-20 havørner årlig til hvert av landene, og i løpet av de fem årene innsamlingen skal foregå er antallet begrenset oppad til 100 unger til hvert land. NOF har gjennom sitt havørnprosjekt overvåket bestanden i Norge gjennom flere tiår, og har gjennom dette prosjektet betydelig kompetanse på artens økologi og bestandsforhold i Norge. Også under innsamlingsarbeidet til etableringen av havørnbestanden på den skotske vestkysten var NOFs havørnprosjekt en svært sentral aktør.

Innsamlingen vil primært foregå i to regioner, på Nordvestlandet og i Midt-Norge, og det er hovedsakelig i midten av juni, når ungene er temmelig store at innsamlingen vil foregå. I påvente av å bli transportert med rutefly over til Storbritannia blir de innsamlede ungene oppbevart midlertidig i spesialkonstruerte innhegninger og skjøttes av personell i NOFs fylkesavdelinger og lokallag som har erfaring med hold av skadde rovfulger i fangenskap for restituering. *Kilde: NOF.*

Tårnfalk på direkten

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har i samarbeid med Direktoratet for naturforvaltning og NRK tilrettelagt for overføring via internett fra en tårnfalkhekking. Tårnfalken la 7 egg og pr. 14. juni var det 4 unger og full fart på matingen. Aktiviteten kan bivånes direkte via NOFs nettsider <http://www.birdlife.no/>

Olof Liberg.

Hvordan blir en død ulv redd for mennesker? Björn Ljunggren i Svenska Rovdjursforeningen stiller spørsmål til Olof Liberg, viltforsker ved Grimsö forskningsstation i Sverige, om jaktens betydning for ulvens skyhet.

Du har sagt at en lite sky atferd er typisk i ulvebestander som ikke jaktes. Hva er det som foregår rent biologisk når de blir sky gjennom jakt? En død ulv kan jo ikke løpe hjem og advare sine kompiser. Hvis flere ulver er sammen ved skuddtilfellet kan naturligvis de overlevende få en viss erfaring, men hvorfor skulle denne erfaringen bli større enn ved bruk av knallskudd? Man har vel måttet utløse knallskudd ved flere tilfeller mot samme individ for at den skulle endre atferd? Økt skyhet i bestanden kan muligens oppnås gjennom å skyte de lite sky individene, men erfaring fra gaupe- og bjørnejakt viser jo ikke akkurat at jakten innrettes mot de mest uredde individene. Hvis det er de unge individene som er lite sky, er det vanskelig å se hvordan jakt skulle gjøre noen forskjell. Å skyte alle ungunger er jo ikke noen spesielt god idé.

– Vi vet ikke hva som skjer når dyr blir mer sky etter at de utsettes for jakt. Dessverre finnes det ikke så mange vitenskapelige bevis for dette – antagelig fordi det ikke anses som spesielt interessant å studere. Caro (1999) viste at dyr utenfor en nasjonalpark i Afrika var mer årvåkne og hadde større flukttilbøyelighet enn dyr innenfor parken.

Det finnes en allmenn kunnskap om at dyr som lever i miljøer der de har mye kontakt med mennesker uten å jaktes eller jaktes svært lite, som i nasjonalparker eller tettstednære miljøer med begrenset jakt, raskt tilpasser seg og opptrer mindre sky.

Sannsynligvis kan mange dyr til og med tilpasse sin reaksjon overfor mennesker avhengig av hvor de befinner seg. Legg merke til hvordan kråkefuglers skyhet er forskjellig i byen og på landsbygda. I byene

Kan jakt gjøre ulven sky?

møter de hele tiden mennesker som ikke skyter etter dem, og der kan man komme så nær som 5–10 meter fra en skjære eller kråke. Det er helt umulig ute på landet der de jaktes regelmessig.

Når det gjelder store rovdyr vet man at de som aldri har hatt menneskekontakt, slik som ulvene på Ellesmere Island i Nord-Canada, nærmest mangler skyhet for mennesker. Dette har jo blitt utnyttet at David Mech som har studert disse ulvene i mange år.

Vi kan også på rent teoretisk grunnlag forvente oss at dyr blir mer sky av jakt og omvendt. Om det ikke skulle være slik, ville jo dyrene være totalt ufleksible – altså helt mangle evne til å tilpasse seg forandringer i sitt miljø. Alt vi vet om pattedyrs tilpassingsevne motsier en slik brist på fleksibilitet. Tvert i mot, alle ville pattedyr viser en stor evne til å tilpasse seg nye situasjoner – ikke minst predasjon som jakt jo er. Ulven er dessuten en av de aller mest intelligente av våre pattedyrarter – med en enestående innlæringssevne.

Man hører om veldig mange uredde ulver også i bestander som jaktes.

– At det forekommer lite sky individer også i områder med jakt motsier jo ikke at den generelle skyheten der er større enn i områder uten jakt.

Den skandinaviske ulvebestanden er utsatt for en svært omfattende illegal jakt i dag. Hva er det som tilsier at lovlig jakt skulle være mer effektiv til å fremkalle skyhet enn ulovlig jakt? Kanskje skulle til og med det motsatte gjelde siden den ulovlige jakten trolig betydelig oftere leder til skadeskyting og anvender metoder som kanskje lettere forbindes med mennesker, eller som er lettere å unngå når noen i flokken har vært ille ute en gang, f.eks. gift eller feller av ulike slag.

– Her kommer vi tilbake til mekanismene for hvorfor dyr blir mer sky i jaktede bestander. Vi kjenner ikke disse mekanismene, men jeg kan tenke meg at foruten ren innlæring så er utvelgelsen viktig. Ikke først og fremst genetisk utvalg som gir virkning på lang sikt, men snarere utvelgelse mellom ulike individer med ulik atferd som ikke nødvendigvis er genetisk betinget, men betinget av erfaring. Altså, de ulver som av ulike årsaker i løpet av livet lærer seg

å være lite sky løper en større risiko for å bli drept i og med at de eksponeres seg mer nær menneskene. Jeg tror til og med at dette kanskje er en viktigere mekanisme enn en direkte innlæring slik som når en ulv ser en annen ulv skytes. Hvis det bare skulle være tale om sistnevnte mekanisme, ville jo innlæringen hos ikke-gruppelevende dyr gå ekstremt langsomt.

Og her skiller lovlig jakt seg fra ulovlig jakt. Ved lovlig, allmenn jakt som kan skje åpent, lever individer som er lite sky og regelmessig eksponeres seg nær mennesker svært farlig. Ulovlig jakt kan derimot ikke bedrives nær menneskelig bosetting – snarere så langt borte fra disse som mulig. Her blir utvelgelsen av dyr mer slumpmessig, selv om mindre skyhet selvsagt også her bidrar til økt risiko for at ulven blir drept. Jeg kan også tenke meg at større organiserte drevjakter med postering, som bare er mulig under lovlige former, øker skyheten ved at dyrene føler at de jages selv om ikke et eneste individ blir felt.

Men så finnes det sannsynligvis en mengde mer eller mindre subtile mekanismer som vi ikke har en anelse om. Innlæring under oppveksttiden fra morens reaksjon på mennesker er selvsagt viktig, men det kan sikkert være en masse andre faktorer. Dyr synes å ha en forunderlig og for oss uforståelig evne til å kjenne ting på seg. Dessuten vet vi jo ikke om den illegale jakten virkelig har hatt en effekt på en slik måte at visse, men ikke alle, uredde individer faktisk er fjernet. Vi har jo ingen kontrollgruppe.

Hvis det er slik at jakt gjør dyr mer sky – hvorfor fungerer det da ikke på rev, rådyr og elg? De fleste av oss som bor på landet eller i et villastrøk har vel hatt en eller flere av disse dyrene på tomten.

– Vil du hevde at rev, rådyr og elg ikke er sky? Generelt er de jo svært sky. Men det virker som om dyr ikke bare kan lære hvorvidt mennesker er farlige, men også hvor de er farlige. Det er ikke merkelig at samme rev eller elg er sky ute i skogen, men modig når den kommer inn i villaområder. Dessuten har vi hele populasjoner av tettstedsnære rådyr og rever som sjelden eller aldri jaktes, men derimot er vant til å møte folk hele tiden uten at noe skjer. De er habituerte – tilvennet mennesker.

Det er også viktig å forstå at hos en intelligent og tilpassningsdyktig art som ulven produseres det hele tiden individer der det er stor variasjon i atferdsmønster. Derfor bør vi ikke forvente oss at uredde eller skadegjørende individer slutter å opptre slik bare fordi man innfører jakt – kun at frekvensen av disse individer kan reduseres.

Hvis ulver ikke blir redde og bare står og glør, bør man nok se opp, sier du til en journalist. Selvsagt kan man da ha truffet det aller første tilfellet av habituert ulv i Norden. Men uttalelser som dette risikerer å forsterke den allmenne oppfatning om ulv som farlige. Du og flertallet av dine kolleger er svært nøye med å legge inn reservasjoner når dere omtaler ulvens farlighet. Hvis du for å være vitenskapelig korrekt må ha dekning for alle eventualiteter, ville du trenge et arsenal av reservasjoner. Finnes det noe her i verden som er ufarlig – under alle omstendigheter? Man må vel se ulvens eventuelle farlighet i forhold til alle andre farer som folk gladelig utsetter seg for?

– Når jeg får spørsmål om jeg kan garantere at ulven er ufarlig i alle situasjoner, er det jo ikke relevant å samtidig regne opp alle andre farer. Likevel pleier jeg under ulike arrangementer å si at møtedeltagerne utsetter seg for betydelig større risiko for å skades eller dø når de setter seg i bilen for å kjøre til møtet enn om de regelmessig trasker rundt i et ulverevir.

I SKANDULV er vi i ferd med å gjennomføre en litteraturstudie av habituering hos ulv og andre store rovdyr. Vi holder dessuten på med en kartlegging av dette fenomenet i kontakt med våre kolleger ute i verden.

Björn Ljunggren intervjuet Olof Liberg

Litteraturtips:

- Caro, T. M. 1999. Demography and behaviour of African mammals subject to exploitation. *Biol. Cons.* 91(1): 91-97.
- McNay, M. E. 2002. Wolf-human interactions in Alaska and Canada: A review of the case history. *Wildl. Soc. Bull.* 30(3): 831-43.
- Mech, L. D. 1997. *The Arctic Wolf: Ten Years With the Pack.* Voyageur Press, Stillwater, MN. 144 pp.
- Hunter, L. T. B. & Skinner, J. D. 1998. Vigilance behaviour in African ungulates: the role of predation pressure. *Behaviour* 135: 195-211.
- Berger, J. 1999. Anthropogenic extinction of top carnivores and interspecific animal behaviour: Implications of the rapid decoupling of a web involving wolves, bears, moose, and ravens. *Proc. R. Soc. B* 266: 2261-2267.
- Berger, J. et al. 2001. Recolonizing carnivores and naïve prey: conservation lessons from Pleistocene extinctions. *Science* 291: 1036-1039.
- Laundré, J. W., Hernandez, L., Altendorf, K. B. 2001. Wolves, elk, and bison: reestablishing the «landscape of fear» in Yellowstone National Park, USA. *Can. J. Zool.* 79: 1401-1409.
- Swenson, J. E. et al. 1999. Interactions between brown bears and humans in Scandinavia. *Biosphere Cons.* 2: 1-9.

Manipulert foto.

Norske ulver radiomerket

SKANDULV gjennomførte i mars 2007 radiomerkning av individer i det eneste helnorske reviret som produserte valper i 2006.

Vinteren 2005–2006 ble det dokumentert fem ulver i reviret etter den første ynglingen sommeren 2005. Ulv ynglet også i reviret sommeren 2006. SKANDULVs foreløpige vurdering for vinteren 2006–2007 er at det ble påvist 6–8 ulver i flokken. På ettermiddagen tirsdag 6. mars 2007 ble en hannvalp i reviret bedøvet og merket vest for Gravberget i Våler kommune. Valpen veide 41 kg og var i god kondisjon. Dagen etter ble ledertispa (moren) og en tisperalp (søster) bedøvet og merket i området nordvest for Sævsjøen i Kynndalen i Åsnes kommune. Tispa og tisperalpen veide henholdsvis 34 og 33 kg og ledertispas alder ble anslått til å være ca. fem år. Alle tre ulvene fikk halsbånd

av den typen som sender sine lagrede posisjoner ved hjelp av mobilnettet. Det ble gjort fem forsøk på å merke hannen i reviret uten å lykkes.

Merkingen i Kynnaviret er et faglig og økonomisk samarbeid mellom Nordre Finnskog Elgregion og SKANDULV v/ Høgskolen i Hedmark avd. Evenstad. Alle GPS-halsbånd er programmert for å ta en posisjon hver fjerde time, forutsatt at halsbåndene virker og satellittdekningen er god nok. Hannvalpen forlot reviret i mars og utvandret til Sverige, først sørøstover til sør for Torsby, deretter nordøstover til Gävleborgs län på østkysten. Ved utgangen av april 2007 var tisperalpen fortsatt stasjonær i reviret med den GPS-merkede moren.

Kilde: SKANDULV –
inforapport 1–2007

Jerven etterstrebet

Pr. 7. juni var det registrert 40 ynglinger av jerv i 2007 mot 57 i 2006. Bestandsmålet er 39 ynglinger i gjennomsnitt over en treårsperiode. Årsaken til den kraftige nedgangen skriver seg i hovedsak fra lisensjakt og ekstraordinære statlige uttak. Selv om antall ynglinger tilsynelatende ligger omtrent på bestandsmålet i år, er det viktig å være klar over at 11 av de 40 ynglingene er fjernet via hiuttak og omfatter avlivning av 9 mødre og 26 valper. Inkludert valper er 49 jerv avlivet via statlige uttak våren 2007 fram til 7. juni og i tillegg 38 via lisensjakt siden kvotevedtakstidspunktet høsten 2006.

Ulvens kår i Norge

Siden jaktåret 1999–2000 og fram til mai 2007 har 27 ulver strøket med i Norge som følge av lovlig felling, det være seg skadefelling, felling i nødverge eller lisensjakt. Fire er felt i nødverge og resten som følge av offentlige vedtak. Totalt er 48 ulver døde som følge av felling, trafikkulykker (tog/bil) eller andre årsaker. Ingen er påvist drept som følge av ulovlig jakt.

DN radiomerket ulv ulovlig

I forrige hefte skrev vi om Direktoratet for naturforvaltning (DN) instruks til SKANDULV om å omdisponere utstyr og personell til radiomerkning av to ulver i Osdalen øst for Storsjøen i Hedmark. Merkingen ble begrunnet i et akutt behov for avklare revirgrensene med tanke på tilhørighet innenfor eller utenfor det særskilte forvaltningsområdet for ulv. Det ville gi forvaltningen et større handlingsrom i og med at ulvene i henhold til Stortingets føringer raskt kunne avlives dersom de ble definert utenfor forvaltningsområdet. Merkingen var ikke vurdert opp mot dyrevernløven i og med at man definerte dette som ren forvaltningsmerking.

En hannulv ble radiomerket 23. mars 2007 etter lengre tids snøscootersporing fra

Statens naturoppsyns side. Foreningen Våre Rovdyr reagerte på dette i form av brev til Forsøksdyrutvalget (FDU) som har godkjenningansvar for forsøk som involverer dyr i Norge. DN hadde ikke søkt eller fått tillatelse fra FDU til merkingen. FVR krevde også at radiosenderen ble fjernet. FDU tok opp saken i møte 24. april og konkluderte med at merkingen var å anse som dyreforsøk og således hører inn under FDU, og at DN skulle ha søkt FDU om tillatelse. FDU er dessuten tillagt kompetansen til å avgjøre eventuelle tvilstilfeller. DN's merking må således oppfattes som en ulovlig handling. Det hører med at DN radiomerket hannulven på nytt et par dager før møtet i FDU grunnet feil på senderen. Se også side 44 i dette heftet.

Gøy på landet

Noen sauebønder i Hemnes i Nordland mener gjeting av sau fra fly vil være effektivt mot rovdyrskader. De vil gjerne ta i bruk mikrofly. – Jeg er sikker på at dette fungerer. Fra luften med et saktegående fly kan vi sitte to stykker og se ådselsfugler og lam som går alene, så dette blir til stor hjelp, sier sauebonde Christer Skreslett fra Ryggfjell dalen til NRK Nordland. De har søkt Fylkesmannen fire ganger om støtte til innkjøp av fly uten å få gjennomslag. I henhold til landbruksdirektøren hos Fylkesmannen vil man imidlertid gjerne gi støtte til leie av fly. Men det vil ikke sauebøndene være med på. De vil eie flyet som inkludert sertifikat vil komme opp i rundt 100.000 kroner.

Ødelagt av skog

I slutten av mai ble det arrangert debatt på Mosterøy med blant annet representanter fra Fremskrittspartiet og Norges Bondelag.

– Se på Sverige. De har ødelagt landet sitt gjennom landbrukspolitikken. Alt nord for Stockholm er bare skog, og det samme vil kunne skje i Ryfylke, sa bondelagsmannen Jan Mikal Hanasand. Han var også bekymret for turistnæringen om Frp fikk gjennomslag.

– Uten småbøndene gror Norge igjen. Jeg vet at mange ler når jeg sier det, men det er et faktum, sa Hanasand, og la til:

– Det burde jo være i Frps interesse at vi la til rette for turister i dette landet. Hvem vil besøke Hardanger når alt er kratt?, spurte han. Kilde: Stavanger Aftenblad.

Utlagt ulv

Nye opplysninger tyder på at Svenska Jägareförbundet har vært innblandet i utsetting av ulv, hevder Sixten Johansson fra Eskilstuna overfor Sveriges Radio. Johansson har nå hoppet av som medlem i forbundet. Han sier han har fått kjennskap til innrømmelser fra visse kretser innen forbundet og henviser også til at mange innen Svenska Jägareförbundet på 1970-tallet var engasjert såvel politisk som yrkesmessig i «Prosjekt varg». I henhold til Johansson var det langt fremskredne planer i prosjektet som det plutselig ble taust om i 1976 da utsettingen skjedde.

Sikker ulv ble hund

Sørlandsaviser meldte i begynnelsen av juni om en mann som hadde sett en ulv ved Moland i Vegårshei. Dyret ble beskrevet som mørkere og mindre enn den utstoppede ulven i Sparebanken. Han var imidlertid sikker på at det var en ulv. Dagen etter kom det fram at det dreide seg om familiehunden Anna som er en blanding av border collie og elghund.

Norsk DNA-undersøkelse av bjørn

Bioforsk Svanhovd har utført en DNA-undersøkelse av ekskrementer og hårprøver samlet inn i de fem nordligste fylkene i Norge. Totalt ble det analysert 750 ulike prøver i undersøkelsen. Av disse prøvene ble 720 prøver samlet inn i 2006, mens resten var fra tidligere år. Statens naturoppsyn samlet inn prøver hele sesongen, mens i trøndelagsfylkene ble det i tillegg samlet inn prøver om høsten av elgjegere. Resultatet fra DNA-ekstraksjonen ga 34 % fungerende prøver, med stor variasjon for ulike fylker (10–50 %). For 2006 ga DNA-identifisering 71 ulike individer, med en overvekt av hannbjørner (62 %). Rapporten inneholder også analyse av hårprøver fra Sør-Varanger i 2005, samt noen andre 2005-prøver fra andre områder. En gjentatt analyse av 166 facesprøver fra Øst-Finnsmark i 2005 ble også utført. Videre er innsamlingen av prøver i «Midt-Norge» (Trøndelagsfylkene og Nordland-sør) analysert, og et bestandsestimert for regionen ga et estimat på 35 individer. Totalt ble det påvist DNA-materiale fra 44 hanner og 25 binner (+ 2 ikke kjønnsbestemt). 17 av disse 71 var fra Pasvik.

Utover det geografiske nedslagsfelt kalles undersøkelsen populasjonsover-

våkning hvilket samlet sett skulle innebære at Bioforsk mener å overvåke en norsk bestand av bjørn. Imidlertid er alle bjørner som på et eller annet tidspunkt påvises i Norge nært knyttet til kildepopulasjoner i andre land som er i stand til å ivareta det biologiske mangfoldet. Bioforsk innsar da også at «...en riktigere vurdering av populasjonen vil kreve sammenligninger over grensen». En del av de 71 bjørnene kan garantert påvises i våre naboland. Således gir Bioforsk undersøkelse kun

Oversikt alle fungerende prøver i 2006 i Sør-Varanger som representerer 13 hanner, 2 binner og 2 med ukjent kjønn. Rød: hann. Blå: hunn. Kilde: Bioforsk.

et øyeblikksbilde av situasjonen – i hovedsak september 2006, et tidspunkt da den norske frittstående sauene representerer en optimal føde for bjørnens forberedelser til vinteren, ikke minst for bjørner fra våre naboland. Vi forventer nok at Bioforsk gjør en tilsvarende stor undersøkelse begrenset til vår og tidlig sommer slik at man får et bilde av situasjonen på et mer relevant tidspunkt for bestandsvurdering.

Yngve Kvebæk

Oversikt over alle fungerende prøver i Nord-Trøndelag som representerer 20 hanner og 11 binner. Rød: hann. Blå: hunn. Kilde: Bioforsk.

Geografiske navn er påført av redaksjonen.

Hubro stoppet kampen

Under EM-kvalifiseringskampen mellom Finland og Belgia 6. juni måtte dommeren avbryte kampen i sju minutter. Årsaken var at en hubro ble vel nærgående i spillet. Hubroen har åpenbart tilhold ved Olympiastadionen i Helsinki og syntes å foretrekke det belgiske lagets målstenger som utgangspunkt for forsvar og flyturer. Etter episoden holdt finnene fram med fornyet styrke og vant kampen 2-0. Filmklipp er lagt ut på internett, bl.a. på YouTube og hos den finske avisen Ilta Sanomat:
<http://www.youtube.com/watch?v=4dMBFOiYxT0>
<http://www.iltasanomat.fi/video/?cat=1&id=1381452>

Hubro stoppet hyttefelt

Miljøverndepartementet har satt ned foten for bygging av et hyttefelt i Øvre Sirdal. Årsaken er at reguleringsplanen berører en hekkeplass for hubro og således en viltlokalitet av nasjonal verdi. I alt 37 av de planlagte hyttene og like mange garasjer må tas ut av planen, og gjenstående byggemuligheter må gjennom nytt planvedtak.

Hubro kan stoppe Hydro

Hydro vil bygge vindkraftverk på Karmøy, men motstanden er stor. Bl.a. er det registrert to hubropar i området, og Folkeaksjonen mot vindkraft på Karmøy er optimistisk med tanke på at denne rødlistede arten kan stoppe hele prosjektet.

Ingen vårjakt på bjørn

Siste påfunn fra næringssiden mot rovvilt i Norge er vårjakt på bjørn, og det har ikke vært mangel på søknader om slik felling i hi eller på vårsnø. Hittil har Direktoratet for naturforvaltning avslått søknadene med den begrunnelse at det ikke er et aktuelt virkemiddel i og med at bjørnene kan vandre langt etter hiuttgang. Følgelig vil felling ha usikker tapsreducerende effekt i de aktuelle områder og snarere ha karakter av bestandsregulering.

På bakgrunn av miljøvernministerens initiativ for ekstraordinære våruttak av jerv, og på bakgrunn av et forvaltningsregime som er mer opptatt av kontroll på det ville dyrelivet enn på husdyr, forventer imidlertid FVR at det kun er et spørsmål om tid før vi ser nok et knefall for næringsinteressene.

Forebyggende tiltak

Det finnes en rekke muligheter for forebyggende tiltak mot rovviltskader utenom ren avlivning av rovdyr. Det er også laget standarder for dette, og nylig har Direktoratet for naturforvaltning publisert oppdaterte standarder for de fire mest aktuelle forebyggende tiltakene etter forslag fra Bioforsk Tjøtta. Standardene omfatter rovdyrsikre gjerder, beredskapsarealer, tidlig nedsanking og bruk av vokterhunder. FVR savner imidlertid en standard for ordinær gjeting som er det mest effektive tiltaket.

Vil vi domestisere viltet?

utspill som er mer farget av politikk enn av fagbiologisk viten.

Av og til kan man undres om det ligger bestemte strategier bak denne sammenblandingen – at det trekkes i tråder. Det man kan registrere i slike tilfeller er at hensynet til næringslivet nesten alltid blir satt i fokus og ikke det naturgrunnlag som næringslivet er tuftet på.

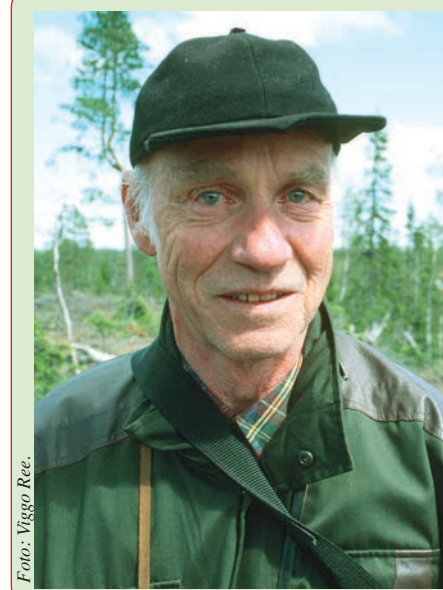
I grove trekk er forskningens oppgave å fremskaffe generell faglig kunnskap. Dette basert på et fritt og uavhengig grunnlag, uten påvirkning av utenforstående interesser. Enkelte gjør seg en lettvinnt definisjon av hva forskning er og sier at det er «innhentning av kunnskap». Ja, men det er bare en halv sannhet! For at kunnskapsinnhentning skal betegnes som vitenskap kreves visse formelle kriterier som betinger spesiell kompetanse. *Denne kompetanse skal DN som institusjon formelt ikke ha.*

Politikere på høyt plan har som oppgave – på bakgrunn av den viten man til enhver tid har – å bryne sine synspunkter for samfunnsutviklingen mot andre politikeres syn, for så å trekke opp de grove retningslinjer gjennom lover og regler. I denne prosessen er det dessverre ofte skremmende å se hvor kunnskapsløse enkelte politikere er, selv om kunnskapen finnes, og dette kanskje spesielt i biologiske spørsmål. Det er grunn til å tro at enkeltpolitikere i kraft av sin posisjon stadig prøver å presse

Det var meningen at begge dyra i Osdalsparet skulle merkes, men her er sporet etter tisper som snek seg bort i et mer kronglete terreng.

Statens naturoppsyn ble utkommandert til å delta i ulvemerkingen som DN hverken hadde søkt om eller fått tillatelse til å utføre!

Tekst & foto

Paul Granberg

Paul Granberg har bred bakgrunn fra viltforskning og viltforvaltning i Norge og var tidligere leder av Foreningen Våre Rovdyr.

I pressen ser vi stadig at enkelte tar til orde for at ville dyrearter skal bevares i innhegninger slik at husdyrene kan gå fritt med minimalt tilsyn. Det grunnleggende prinsipp blir at viltet skal leve i fangenskap, mens husdyrene kan gå fritt! En mer finurlig måte å gjøre det samme på er i ferd med å skje gjennom elektronisk «styring» av viltet. Er det en slik natur vi nordmenn vil ha?

Det er ingen hemmelighet at viltforvaltningen i Norge har ønsket å ta i bruk radioteleometri i ren forvaltningsmessig sammenheng – helt siden de første ville dyr ble radiomerket av viltforskningen. Det er et spørsmål om mange av de radiomerkede dyr som i dag finnes i norsk natur har større interesse for forvaltningen enn for grunnleggende vitenskapelig forskning. Norske lover og regler gir imidlertid ikke adgang til bruk av slik teknikk til annet enn forskning og i noen grad undervisning. Den 21. mars 2007 gikk imidlertid Direktoratet for naturforvaltning (DN) til det skritt å radiomerket en ulv i rent forvaltningsmessig øyemed – uten å ha klarert de lovmessige spørsmål omkring saken, og uten at et forskningsinstitutt sto ansvar-

lig. Hensikten var å få registrert om dyret kunne skytes lovlig!

En prinsippdebatt om hvorvidt radioteleometri skal kunne brukes i forvaltningen har vi ikke hatt i Norge. Våre politikere har neppe særlig stor innsikt i hvilke perspektiver en slik praksis åpner for.

Politikk, forskning og forvaltning

Skillet mellom politikere, forskere og forvaltere blir stadig mindre synlig. Vi opplever at ferske stortingsrepresentanter, som kommer rett fra skolebenken og har sin utdannelse på helt andre fagfelt, rykker ut og vil detaljstyre den praktiske, biologisk begrunnede forvaltning på både høyere og lavere plan. Vi opplever at DN vil styre viltforskningen og også selv utføre forskning, selv om det motsatte prinsipp ble knesatt da DN's viltforskningsavdeling ble nedlagt (se også artikkelen: «Norsk viltforvaltning og viltforskning – bukken og havresekken» i *Våre Rovdyr* nr. 3/2004.) Det finnes også eksempler på at forskere kommer med til dels krasse

Her er tre av SNOs biler parkert mens scooterpatroljener ute for å bistå under merkingen.

forvaltningen både på høyt og lavere plan. Dette såvel gjennom direkte henvendelser som gjennom media. *Det er en direkte udemokratisk arbeidsmåte for en stortingspolitiker!*

Forvaltningens oppgave er å sørge for, på bakgrunn av tilgjengelig faglig viten og vedtatte politiske målsettinger/rammebetingelser, at både offentlig og privat virksomhet legges opp innenfor disse rammer og målsettinger. Dersom disse betingelser er for snevre for en fornuftig forvaltning, er det forvaltningens oppgave å gjøre Stortinget oppmerksom på det. Dersom DN føler at de ikke kan forvalte vår natur uten selv å drive forskning, så slår det tilbake på de rammebetingelser som politikere har gitt. Vi kan ikke finne oss i at DN tukler med vårt naturgrunnlag på et kvasivitenskapelig grunnlag.

Det sier seg selv at et visst samarbeid både er ønskelig og nyttig. Men det er like innlysende at når grensen for de forskjellige oppgaver ikke respekteres, så oppstår det problemer.

Noen perspektiver

Det er ingen tvil om at radiotelemetrien har vært, og fortsatt vil bli, et nyttig redskap i viltforskningen. Det bør heller ikke være tvil om at dette er et redskap som må brukes med forsiktighet og forstand! Ikke bare av dyreetiske (dyrevemmessige) hensyn, men også av hensyn til vår natur – vårt miljø.

Selv om det har vært lite fokus på uheldige sider ved bruken av radiotelemetri på vilt, kan det ikke nektes for at det har forekommet svært groteske tilfeller som trygt kan

karakteriseres som dyreplageri av verste sort. Man kan neppe noen gang unngå helt at så vil skje, og jo flere dyr som merkes jo flere slike ulykkestilfeller må man påregne. Det kan heller ikke nektes for at dyrene utsettes for stress ved fangst, og at disse individene blir satt i en unormal livssituasjon ved å måtte bære et mer eller mindre synlig merke som har en viss vekt. Ikke sjelden har dyr måtte gå med uvirksom radiosender i halsbånd livet ut – til en ukontrollerbar skjebne.

Allerede i dag er et ganske stort antall viltindivider gjennom radiotelemetrien underlagt langt bedre kontroll enn de aller fleste husdyr på utmarksbeite. Denne utviklingen vil både DN og privatpersoner som ser økonomiske muligheter i det skal utvides og fortsette!

Det kan diskuteres hvor man skal sette grensen for domestisering av dyr. De fleste forskere vil sansynligvis sette grensen ved tvunget partnervalg ved forplantning slik tilfellet er i husdyrholdet. Men hva åpnes det ikke for ved utstrakt bruk av radiotelemetri i fåtallige bestander av ville dyr? Individene kan i forvaltningens navn overvåkes tilnærmet kontinuerlig og «uønskede» individer kan systematisk plukkes ut. Derved innskrenkes partnervalget til et minimum! Er ikke det svært nær likeverdighet med domestisering? Hva slags naturforvaltning blir det? Med den materielle og kommersielle tenkemåte som sterkt preger både politikere og forvaltere, er det liten tvil om hvor skuta tar veien! *Det bør ikke være overraskende at etikken ikke kan godta at materialismen skal stå alene ved roret gjennom slike farvann.*

For reiselivsnæringen vil det sikkert føles som et pluss at de kan skilte med «garanterte» synsobservasjoner av sjeldne dyrearter,

Den 21. mars 2007 radiomerket DN en av ulvene i Osdalsparet som har revir på tvers av grensen for forvaltningssonen for ulv, og også på tvers av grensen mellom Åmot og Rendalen kommuner. Her er helikopteret på intenst søk etter ulvene.

og for jegerne er det sikkert forlokkende å kunne drive hundetrening og jakt med radiosignaler fra både vilt og hund. Men hvor går grensen mellom private interesser og offentlig forvaltning? Er kommersiell utnyttning en del av den offentlige forvaltning?

Dersom DN får bemyndigelse til å bruke radiotelemetrien i forvaltningsøyemed, er det kun et tidsspørsmål før denne myndighet er delegert til regionale og lokale forvaltningsorganer. Kriteriet for å kunne drive viltforskning vil da bli at man er en valgt politiker som sitter i en eller annen nemnd eller komité som har med utmarksforvaltning å gjøre! Er det en slik utvikling vi ønsker i vår forskning og forvaltning? Dersom DN skal forvalte viltet som husdyr og ikke vilt, så er det en soleklar fallitt-erklæring. DN's oppgave er i prinsippet å forvalte naturen, ikke å kultivere den.

I fjorten dager fotfulgte Statens naturoppsyn ulvene i Osdalsparet, med opptil 4–5 snøscootere. Scooterspor av forskjellig alder på kryss og tvers vitner om stor grad av forstyrrelse midt i den årstid da alt vilt trenger mest mulig ro.

Betingede fellingstillatelser for jerv, gaupe, bjørn og ulv 2007–2008

Tabell 1. Betingede fellingstillatelser på *jerv* 2007/2008.

Forvaltningsregion	Nasjonalt mål (ynglinger)	Snitt ynglinger 2004-2006	Myndighet	Antall ind.	Tidsrom
Region 1 Vest-Norge	-	1	RRN	4	01.06.07-15.02.08
Region 2 Sør-Norge	-	0	RRN	1	01.06.07-15.02.08
Region 3 Oppland	4	7	RRN	3	01.06.07-15.02.08
Region 4 Oslo/Akershus/Østfold	-	0	RRN	-	-
Region 5 Hedmark	5	8	RRN	3	01.06.07-15.02.08
Region 6 Midt-Norge	10	12	RRN	5	04.06.07-15.02.08
Region 7 Nordland	10	13	RRN	3	01.06.07-15.02.08
Region 8 Troms og Finnmark	10	15	RRN	10	02.06.07-15.02.08

Tabell 2. Betingede fellingstillatelser på *gaupe* 2007/2008

Forvaltningsregion	Nasjonalt mål (ynglinger)	Snitt ynglinger 2004-2006	Myndighet	Antall ind.	Tidsrom
Region 1 Vest-Norge	-	1	RRN	2	01.06.07-15.02.08
Region 2 Sør-Norge	12	13	RRN	3	04.06.07-15.02.08
Region 3 Oppland	5	6	RRN	2	01.06.07-15.02.08
Region 4 Oslo/Akershus/Østfold	6	7	RRN	3	01.06.07-15.02.08
Region 5 Hedmark	10	10	RRN	Vedtatt foreløpig ikke fattet	
Region 6 Midt-Norge	12	15	RRN	5	04.06.07-15.02.08
Region 7 Nordland	10	6	DN	3	01.06.07-15.02.08
Region 8 Troms og Finnmark	10	7	DN	3	01.06.07-15.02.08

Tabell 3. Betingede fellingstillatelser på *bjørn* 2007/2008

Forvaltningsregion	Nasjonalt mål (ynglinger)	Ynglinger i 2006	Myndighet	Antall ind.	Tidsrom
Region 1 Vest-Norge	-	0	RRN	1	01.06.07-15.02.08
Region 2 Sør-Norge	-	0	RRN	1	01.06.07-15.02.08
Region 3 Oppland	-	0	RRN	2	01.06.07-15.02.08
Region 4 Oslo/Akershus/Østfold	-	0	RRN	1	01.06.07-15.02.08
Region 5 Hedmark	3	0	DN	2	01.06.07-15.02.08
Region 6 Midt-Norge	4	1	DN	4	01.06.07-15.02.08
Region 7 Nordland	2	0	DN	1	01.06.07-15.02.08
Region 8 Troms og Finnmark	6	2	DN	3	01.06.07-15.02.08

Tabell 4. Betingede fellingstillatelser på *ulv* 2007/2008

Forvaltningsregion	Nasjonalt mål (ynglinger)	Ynglinger i 2006	Myndighet	Antall ind.	Tidsrom
Region 1 Vest-Norge	-	0	RRN	1	01.06.07-15.02.08
Region 2 Sør-Norge	-	0	RRN	1	01.06.07-15.02.08
Region 3 Oppland	-	0	RRN	2	01.06.07-15.02.08
Region 4 Oslo/Akershus/Østfold* Region 5 Hedmark*	3	1	DN	2	01.06.07-15.02.08
Region 6 Midt-Norge	-	0	RRN	3	04.06.07-15.02.08
Region 7 Nordland	-	0	RRN	2	01.06.07-15.02.08
Region 8 Troms og Finnmark	-	0	RRN	5	01.06.07-15.02.08

* Region 4 og 5 har felles mål om antall ynglinger av ulv innenfor forvaltningsområdet for ulv og har derfor felles kvote på betingede fellingstillatelser.

Tabeller over betingede fellingstillatelser vedtatt av de regionale rovviltnemndene (RRN) eller Direktoratet for naturforvaltning (DN). Dette er fellingstillatelser som er ment å forebygge og hindre skade på husdyr og som administreres og iverksettes av fylkesmennene dersom kriteriene for felling er oppfylt. For gaupe og jerv baseres bestandsmålet på gjennomsnittet av antall ynglinger siste tre ynglesesonger.

Regionaliserings baksiden

Direktoratet for naturforvaltning publiserte i begynnelsen av juni kvotene for betingede fellingstillatelser på ulv, jerv, gaupe og bjørn. De fleste av tillatelsene er, som man ser av tabellene, nå vedtatt av de regionale rovvilt-nemndene. I og med nemndenes politiske eller interessemessige sammensetning er det derfor ikke overraskende at antall rovdyr som eventuelt kan felles er skyhøyt. Hele 16 ulver kan potensielt nedlegges, og det er faktisk nært opp til det totale antall helnorske ulver i dette landet. Og i et land der bjørnen ble funksjonelt utryddet i moderne tid, og som i stor grad bare mottar noen streifende hannbjørner fra våre naboland, er kvoten satt til hele 15 individer. Når det gjelder jerv er det gjennomført lisensjakt og i tillegg besluttet miljøvernministeren ekstraordinære uttak siden regionene ikke greide å fjerne mer enn 38 av de 91 jervene de hadde satt kvoten til. Dermed var Statens naturoppsyn i gang med likvideringer via hiuttak og helikoptersøk. Like fullt gis det kommende sesong åpning for skadefelling av 29 jerver. Så kommer høstens lisensjakt og sikkert også nye ekstraordinære uttak. Her skal også legges til det noe bisarre faktum at de 11 utgravde hiene i år, der tisper og/eller valper er avlivet, medregnes som ynglinger i 2007!

Nå er det jo slik at det lenge var et gjennomgangstema i regionale politiske organer og ikke minst fra Stortinget at rovviltforvaltningen skulle delegeres til regionalt/lokalt plan, bl.a. for at beslutningene skulle ligge nærmere de berørte næringsinteressene. Slik ble det da også. Årets betingede fellingstillatelser viser den egentlige hensikten med en regionalisering av beslutningene, nemlig å overlate ansvaret til de politiske representanter for lokalt næringsliv som programmæssig benytter den kjærkomne anledningen til å forsøke og ta livet av så mange rovdyr som mulig. Det kommer slett ikke som noen overraskelse.

Yngve Kvebæk

Nytt om ulv

Ved Minnesund i sørenden av Mjøsa ble 13. mai en merket hannulv, trolig en ungvulv, drept av toget. Mellom Mora og Rättvik i Dalarna ble samme dag en ung hannulv på 30 kg påkjørt og drept av en personbil. Den 26. april ble skjelettet etter den merkede alfahannen i Hasselforsreviret funnet sør i reviret (Örebro län). Senderen og øremerkene lå ved skjelettet som var helt rent – altså ingen spor etter bløtvev. Det tyder på at ulven døde forrige sommer. Dødsårsaken kunne ikke fastslås. Det var ingen skader på skjelettet. Hunnen i reviret døde etter en ulykke den 2. august i fjor.

Det svenske politiet har lagt ned granskningen av tilfellet med den umerkede hannulven som ble funnet 7. april og som var delvis innfrosset i is på et vann i det østlige Värmland. Det var en voksen og temmelig storvokst ulv, men alderen foreligger ikke. Åtseletere hadde spist opp det meste av innvollene og gjorde dødsårsak vanskelig å finne. En bit av lungen var igjen der man fant indikasjon på drukning, men materialet var for dårlig til å konstatere med sikkerhet at dette var årsaken. Ingen ting tydet på at den var skutt. Derimot hadde den en gammel grodd skuttskade i muskulaturen på det ene bakbenet. Dette er den niende ulven siden 1984 med legede skuddskader.

Vurderingen av ynglinger i 2006 er på det nærmeste klart. Det ble konstatert 16 ynglinger i følgende revir: Voxna, Amungen, Siljansringen, Långsjön, Lövsjön, Ulriksberg, Uttersberg, Hasselfors, Kilsbergen, Halgån, Jangen 2, Nyskoga, Kynna, Gräsmark, Dals Ed/Halden og Kroppefjäll. Dessuten var det sterke indikasjon på yngling i Julussareviret. Kilde: SKANDULV.

Nok en ulv skutt i Rendalen

En ulvetispe ble skutt 14. juni 2007 etter fellingstillatelse fra Fylkesmannen i Hedmark. Det var saueier Karl Sigurd Hole som fant et par av sine sauer drept. I tillegg ble et antall sauer med bittskader avlivet. Sauene beitet fritt i utmark uten tilsyn da det skjedde. Fellingstillatelsen ble gitt kl. 15 og ulven ble skutt ved 22-tiden ved Gammelsetra vest for Åkre i Rendalen.

Som kjent ble en ulv skutt på lisensjakt i Rendalen 28. februar. Jaktområdet inkluderte også dengang sauebeiteområdet til varaordfører Karl Sigurd Hole (Senterpartiet) som da uttalte til Østlendingen at han bare var halveis fornøyd med lisensjaktvedtaket og ville helst også drepe ulveparet på østsiden av Storsjøen.

Norsk svarteliste 2007

Artsdatabanken har nylig publisert den første offisielle oversikten over økologiske risikovurderinger av fremmede arter i Norge. I Norsk svarteliste 2007 er et utvalg på 217 av totalt 2483 kjente, fremmede arter risikovurdert. Av disse er 93 vurdert til kategorien «høy risiko». Med økologisk risiko menes her om arten kan ha negative effekter på økosystemer, stedegne arter, genotyper eller kan være en vektor (bærer) for andre arter (parasitter og sykdommer) som kan være skadelig for stedegne (lokalt) biologisk mangfold. Listen er utarbeidet av Artsdatabanken i samarbeid med eksperter fra seks forskningsinstitusjoner.

Utgangspunktet for risikovurderingen er at enhver fremmed art er en potensiell trussel mot vårt stedegne biologiske mangfold om ikke det motsatte er sannsynliggjort. Husdyr og kulturplanter er i denne omgang ikke tatt med på oversikten over fremmede arter, med unntak av kulturplanter som er observert forvillet utenfor dyrkingsarealene.

For FVR er listen et velkomment innslag i den lenge etterlengtede oppgradering av norsk naturforvaltning. Det er derimot vanskelig å forstå hvorfor husdyr ikke er med på listen. Det gis så vidt man kan se heller ingen begrunnelse hvorfor de er utelatt. Det er desto mer slående i og med at kulturplanter som bygg, havre og tomat er tatt med i forbindelse med spredning utenfor dyrkede arealer, men det er da sannelig også et faktum når det gjelder sauen. Og skulle det være noen art med

økologisk risiko, f.eks. negativ effekt på økosystemer, så må det vel være de drøyt to millionene sauer som belaster norsk natur i gigantisk skala. Forhåpentligvis kommer husdyr med senere siden de ikke er tatt med i denne omgang. Heller ikke forvillede sauer er med, til tross for at en god del lever og reproducerer helt uavhengig av menneskelig hjelp. Moskusand er heller ikke med enda det finnes forvillede, trolig hekkende individer og det er en lang jakt sesong på arten. Men den er selvsagt i utgangspunktet innført som husdyr. Det er åpenbart at straks det smaker konflikt med landbruksnæringen så skygger man unna. Dermed synes heller ikke dette arbeidet å fremstå helt uten politisk slagside.

Av fugler og pattedyr omfatter listen følgende arter:

Fremmede arter i Norge:

Mandarinand, stripegås, kanadagås, snøgås, svartsvane, stivhaleand, bydue, fasan.

Moskusfå, muflon, mårhund, dåhjort, bisam, sørhare, kanin, østmarkmus, mink, vaskebjørn, villsvin.

Stedegne arter spredt med menneskelig aktivitet i Norge:

Piggsvin.

Foredlede stedegne arter spredt i Norge:

Fjellrev, ilder.

Yngve Kvebæk

Forbrent gaupe

Rester etter en sterkt forbrent gaupe ble i mai funnet ved en rasteplass langs E6 i Finnmark, ikke langt unna Kvenvik sør for Alta. Politiet reagerer sterkt på funnet og har bedt folk som sitter med kjennskap til funnet om å melde fra. Statens naturoppsyn har hentet skrotten for nærmere analyse.

Trodde det var rev – skjøt drektig elgku

I slutten av januar la en tilsynelatende erfaren jeger ut åte for å skyte rev på Nidaros skytebane ved Jonsvatnet nær Trondheim. Rett før midnatt skal mannen ha oppdaget noe som rørte seg, og dermed fyrte han av minst to skudd. Da han skulle bivåne resultatet, oppdaget han reven var en elg – en nå død elgku drektig med to kalver. Mannen er tiltalt etter viltloven og våpenloven. Kilde: Adresseavisen.

Fjellrevkull født

I begynnelsen av juni ble to fjellrevkull født på Sæterfjellet avlsstasjon på Oppdal. Hunnen som fødte seks unger i fjor fikk nå hele ni unger, og samlet antall unger i år er dermed elleve. Det kan dessuten bli flere valper – fra andre fjellrever på stasjonen.

Avlsstasjonen har som mål på sikt å kunne produsere 30–50 valper i året for utsetting i høyfjellsnaturen. To av valpene fra 2006 ble radiomerket og satt ut på Saltfjellet som et ledd i utviklingen av metode for tilbakeføring til naturen.

I år er det ennå ikke fastsatt utsettingssted, hvor mange valper som skal settes ut eller hvor mange som skal gå inn i avlsprogrammet. Revene kan følges på webkamera via NINAs nettsider. Kilde: NINA.

Nei til bjørnefelling

Direktoratet for naturforvaltning (DN) omgjorde 12. juni Fylkesmannen i Finnmarks vedtak om skadefelling på bjørn.

Det var 9. juni at Tove Jakola fikk besøk av en bjørn i nærheten av huset sitt i Nyborg i Nesseby ved Varangerbotn. – Bamsen kom på besøk til oss på Nyborg ca. kl 22.00 lørdag kveld, den ruslet litt omkring, beita litt gress, gikk på nordsiden av garasjen så jeg fikk tatt 3–4 bilder. Det var noen utrolig flotte minutter vi kunne betrakte bjørnen, fortalte Jakola til avisen *Finnmarken*.

Bjørnen hadde ikke gjort en flue fortred, men Fylkesmannen besørget skadefellingstillatelse umiddelbart. – Snart slippes det ut dyr på beite i området, var fagleder ved miljøvernvedlingen Harald Muldals begrunnelse.

Etter klage fra Norges Naturvernforbund kom DN fram til at det ikke holder å vise til at mye sau ble tatt av bjørn i området både i fjor og året før. – At det er bjørn i området er ikke ensbetydende med at den tar sau – her er det store individuelle forskjeller, påpekte rådgiver Morten Kjørstad. *Kilde: Finnmarken*.

Bjørneseminar

Randsfjordmuseene arrangerer bjørneseminar på Solstad kafé i Hedalen i Valdres 31. august.

Fra programmet:

Bjørnen i tro og kult. Skinn og labber av bjørn i kirker – en utbredt skikk i Norge og Sverige. *Konservator Jahn Børe Jahnsen, Valdresmuseene*.

Vassfarbjørnens saga. Historien om den siste helnorske bjørnestammen. *Professor em. Kåre Elgmork*.

Mikkjel Fønhus og hans arbeid for privat fredning av bjørn. *Gudbjørg Fønhus Stensrud*.

Om utbredelses- og tetthetsmønster av bjørn på Østlandet gjennom 1700-tallet. *Finn Audun Grøndahl, Randsfjordmuseene*.

Seminaret har påmeldingsfrist 1. august. Det blir dessuten en guidet utflukt til Vassfaret 1. september til bl.a. det gamle bjørnehiet «Festningen».

Fjellrevseminar

Fjellrevutvalget i Norges Naturvernforbund arrangerer i samarbeid med Prosjekt Fjellrev et seminar i Meskelv og Persfjorden på Varangerhalvøya i Finnmark den 17–19. august. Temaet er i første rekke fjellrev, men også arktisk økologi, økoturisme og klimaendringer. Påmeldingsfrist er 6. juli. Fra programmet sakses følgende:

Må vi gå over røde lik for å berge fjellreven? Om prosjektstatus og resultater. *Siw Killengren, Universitetet i Tromsø*.

Kan fjellreven overleve på Varangerhalvøya i 50 år til? *Professor Rolf A. Ims, Universitetet i Tromsø*.

Arktisk økologi på Varangerhalvøya i klimaendringens tidsalder. *Professor Rolf A. Ims, Universitetet i Tromsø*.

Om feltarbeidet i prosjekt Fjellrev i Finnmark – kartlegging av fjellrevhi og rødrevuttak. *Arne P. Sarre og Alfred Ørjebu, Statens naturoppsyn*.

Besøk til fellrevhi okkupert av rødrev.

Erfaringer fra fjellrevområdet Helags, Sverige. *Lars Liljemark og Lars Rehnfeldt, Naturbevakarna*.

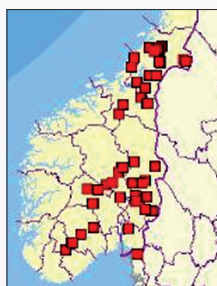
Fjellrevstatus i Sverige. *Dr. Anders Angerbjörn, Stockholms universitet*.

Status og fremtidig fjellrevsatsning. *Direktoratet for naturforvaltning*.

Økoturisme – om fjellrevsafari, lokal verdiskapning og næringsutvikling i Jämtlandsfjellene. *Maria Kjellström, Svenska ekoturismföreningen*.

58 gauper skutt

Under kvotejakten på gaupe (1. februar – 31. mars 2007) ble 58 gauper skutt av en total kvote på 74. Som så ofte før var det Nord-Trøndelag som påførte gaupebestanden det mest brutale innhogget med 28 gauper. Det var ikke kvotejakt i Nordland, Troms og Finnmark som er under bestandsmålet for gaupe. I løpet av høsten 2006 strøk dessuten 15–20 gauper med – for det meste i trafikken. Til høyre kart over hvor gaupene ble skutt under kvotejakten.

Strategiseminar på Kongshavn, Jeløya

Av Helga Riekeles og Lennart Fløseth

Allerede i november 2006 startet AFVRs arbeidsgruppe i Østfold planleggingen og sonderingene rundt gjennomføringen av et strategiseminar på våraparten 2007. Den endelige datoen ble til slutt fastsatt til 17. mars, og arbeidsgruppen leide Kongshavn feriesenter nord på Jeløya for å gjennomføre strategiseminalet for miljøbevegelsen. Ansvaret for arrangementet delte vi med lokallaget av Framtiden i våre hender og Naturvernforbundet i Østfold.

Hensikten var å gi hverandre økte kunnskaper om hvordan vi kan nå fram med våre budskap om økt respekt for natur og dyreliv. Lokale medlemmer av foreningenes styrer i Østfold og Follo ble innbudt.

Steinar Lem fra Framtiden i våre hender var først ut som foredragsholder. Gjennom tre timer delte han sine kunnskaper og erfaringer i sitt «Skrive- og mediakurs». Det var nyttige opplysninger om hvordan man skal starte på et godt innlegg. Han anbefalte alle å ha ei notisbok for språklige gullkorn. Man noterer ned gode uttalelser, påstander, viktige fakta, sitater osv. fra radio, fjernsyn, blader og aviser om de temaer som opptar en. Etter hvert kan man gå tilbake i denne notisboka for å hente ut gode ideer til sine egne tekster og innlegg. Han advarte mot å bruke motstandernes retorikk, ikke bruk «ta ut» eller «høste av naturen», når man egentlig mener drepe, skyte og jakte på. Han pekte videre på hvor viktig det er å være kort og konsis, og holde seg til relevante fakta.

Filosofen Hans Kolstad var den neste, som vi var så heldige å fatt i. Hans nye

bok *Besinnelse* var bakgrunnen for hans foredrag om hvordan filosofiske strømninger gjennom årtusener har formet menneskenes bevissthet og holdninger til natur og dyr. I dag har vi en overflatebevissthet som gjør at våre omgivelser oppleves som noe der ute, som ikke er en integrert del av våre liv. Slik kan utnyttelse og misbruk bli til noe som er allment akseptert.

Sist ut i foredragsrekken var Siri Martinsen fra dyrerettighetsorganisasjonen NOAH. Hun kom med nyttige supplerende tanker og meninger omkring dyrevelferd. NOAH har fått mest publisitet ved at noen rabiater medlemmer har gått til ekstreme aksjoner, noe hun selv ikke applauderer. Siri er utdannet veterinær, og har engasjert seg sterkt i å oppgradere respekten for alle dyr som selvstendige, følende vesener. Hun understreket at basale deler av hjernen som styrer både følelser og planlegging har mennesker og andre virveldyr felles. Derfor blir vår måte å holde husdyr på et overgrep sett fra dyrenes sin side. Videre beklaget hun sterkt den måten myndighetene godtar forfølgelse og drap på ville dyr, hvor særlig rovdirene er en utsatt gruppe.

Alle tre foredragsholderene understreket at vi skulle være bevisste på hvilke ord og uttrykk vi benytter, og som Steinar Lem også var inne på innledningsvis, unngå

Steinar Lem fra Framtiden i våre hender holdt et glimrende tretimers kurs i hvordan miljøbevegelsen kan nå fram med sine budskap, både i skriftlig og muntlig form. Foto: Lennart Fløseth.

kamouflerende uttrykk som «uttak» og «felling» når det egentlig dreier seg om forfølgelse og skyting/dreping.

Alt i alt en tankevekkende dag fra kl.10–16.30, avbrutt av velsmakende bestilt lunsj, småpauser og noen spørreunder.

Takket være vårt t-skjortesalg, hadde vi råd til dette som selvfølgelig gikk med noen tusen i underskudd, men interessen var intens! Av og til må man bare ta seg råd til å arrangere kurs, ekskursjoner osv. så lenge det er med på å holde bevissthetsnivået og kunnskapen oppe og ved like blant de aktive i miljøbevegelsen.

Filosof Hans Kolstad var for anledningen hentet til Kongshavn på Nordre Jeløy helt fra øya Læsø i Danmark hvor han har slått seg ned og driver gårdsbruk på si. Foto: Lennart Fløseth.

Helga Riekeles overrekker blomster med noen velvalgte takkeord til Siri Martinsen i NOAH. Foto: Lennart Fløseth.

Bjørnedrept elg for SNO flådde den. Foto: SNO v/ Hans Petter Klokkerengen.

øyensynlig ikke fått med seg dette faktum, eller har søkt å presentere det slik for å skape et skrekkinngående oppslag for et fra før angstbiters publikum som nærmest føler ryggskinnet sitt skrelle av i store flak. Vi skal være såpass imøtekommande at vi heller til det første alternativ.

Nå skal det til avisens forsvar også sies at artikkelen er laget av Avisenes Nyhetsbyrå (ANB) basert på et oppslag i *Romerikes Blad* med denne tittel. Dessverre ble ANB-artikkelen, inkludert bilde og tittel, spredt til og gjengitt i minst 50 medier over det ganske land før FVR rakk å kontakte byrået for å forklare hvordan ting hang sammen og at det eksisterte virkelighetsbeskrivende bilder av elgkadaveret. Et slikt bilde er gjengitt her og er tatt av rovviltkontakten slik elgen lå og så ut før den ble flådd.

Yngve Kvebæk

Bjørn med slaktekniv?

Faksimilen over er fra *Indre Akershus Blad* 31. mai 2007 og omtaler en elg som ble drept av bjørn i Aurskog-Høland sent i mai. Bilde og tittel uttrykker klart og tydelig at denne elgen er behørig flådd av bjørnen og det blodige resultatet skal tale for seg.

Nå er det jo engang slik at bjørner ikke

er utsyrt med redskap for presis flåing av byttedyrene fra hode til hale, selv om den sikkert kan rive vekk noen tilfeldige biter. Virkeligheten er da også slik at bildet på faksimilen er tatt etter at Statens naturoppsyns rovviltkontakt Hans Petter Klokkerengen har vært på stedet den 28. mai og flådd dyret i arbeidet med å identifisere dødsårsak. Fotograf og journalist har

Jakt med pil og bue

Jan Olav Jensen fra Nedenes i Arendal er en ivrig buejeger og forteller til *Agderposten* 1. juni hvordan det nesten gikk galt da han ble overrumplet av en løve i Sør-Afrika. Med et velrettet skudd fra 12 meters hold traff pilen den ene lungen og løven veltet over på siden og døde like etter. Dette var hans tiende jakt-tur til Afrika, og målet hans er å drepe både elefant, neshorn, leopard og bøffel i tillegg til løve. I *Agderposten* poserer han med den døde løven og dens sår etter pilpenetreringen.

– Knivene på toppen av pila er skarpe som barberblader og dyret merket lite til skuddet. Ofte begynner det å beite videre like etter det er truffet. Etter at dyret blir truffet, mister det oftest bevisstheten og faller om – hvis skuddet sitter riktig, sier mannen som har skutt over 500 storvilt med bøsse. I Afrika har han drept mer enn 1000 dyr – både med gevær og bøsse, skriver *Agderposten*.

I følge Norges Buejegerforbund skal en jaktpil gi ingen eller liten smertereaksjon. Forbundet arbeider for å gjøre jakt med pil og bue lovlig i Norge og mener man får en større nærhet til naturen på denne måten.

Rådet for dyreetikk frarådet i 2001 Direktoratet for naturforvaltning (DN) denne jaktformen i Norge da DN var i ferd med å vurdere en åpning for dette etter høring. Rådet for dyreetikks danske motstykke frarådet i 1993 at jakt med pil og bue ble tillatt som en prøveordning i Danmark. Bakgrunnen var bl.a. at det kunne ta lang tid (timer) før dyret døde, selv etter rimelig presise treff. Saken ble vurdert på nytt og synspunktene opprettholdt i 1998, da jakt med pil og bue ble allment tillatt i Danmark. De la i sin vurdering vekt på at treffsikkerheten var dårlig og at viltet var i live i lenger tid etter påskyting enn tilfellet var for rifle. Dette var opplysninger som fremgikk av bakgrunns materialet fra Skov- og Naturstyrelsen.

Veterinærforbundet i Sverige reagerte på slutten av 1990-tallet overfor Naturvårdsverkets forsøksordning (som visstnok pågår fortsatt) og beklaget at man tok så lett på dyrevernaspektet og satte spørsmålsteget ved nødvendigheten av overhodet å godkjenne en jaktform som medfører større skaderisiko enn kulevåpen.

FVR er av den oppfatning at det ikke er tvilsomt at et fremmedlegeme som penetrerer vitale organer hos levende organismer gjerne medfører død. Problemet er snarere personene som sender fremmedlegemet i bane og dermed uunngeelig forårsaker varierende grad av lidelse – et problem som er rikt representert ved enhver jaktform. Anvendelse av metoder som pr. definisjon er mindre effektive enn ordinære metoder og generelt setter større krav til jegeren, vil uten videre medføre flere skader og mer lidelse. Derfor vil vi da også fraråde DN fremtidige vurderinger av dette spørsmålet.

Svømmende røyskatt søkte nødhavn hos båtfolk

Av Morten Brandt, Bjørn Harald Larsen, Kendt Myrmo og Viggo Ree

Under en sjøfuglovervåkingstur i Steinsfjorden og Tyrifjorden i Buskerud den 15.6.2007 ble vi vitne til en helt spesiell rovdyrhendelse. Disse fugletellingene i Hole og Ringerike kommuner har pågått i regi av Norsk Ornitologisk Forening årlig siden 1992 – på oppdrag for den kommunale viltforvaltningen og Fylkesmannen i Buskerud. Etter å ha sjekket de få parene med fiskemåker, gråmåker og makrellterner som fortsatt hekker i Steinsfjorden var vi ved 13.30-tiden denne fredagen på vei sørover mot Kroksund. I det vi passerte kommunegrensen til Hole like sør for øya Avskjæret – litt nord for midten av Steinsfjorden – ble det oppdaget et pattedyr i vannet. Årsaken til at vi ble oppmerksomme på dyret var at fiskemåker gjorde utfall mot det. Vi trodde først det dreide seg om en svømmende mink, en art som forekommer nokså tallrik i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem. Etter å ha styrt båten i retning dyret så vi imidlertid raskt at det var en røyskatt som tok seg fram gjennom vannmassene.

Det lille mårdyret hadde kurs mot fast-

landssiden i øst, og kom etter all sannsynlighet fra Herøya, som er Steinsfjordens største øy. Svømmeavstanden over denne delen av innsjøen er om lag 1,2 kilometer. Røyskatten virket sprek og spenstig, og svømte med raske tak. Da vi nærmet oss dyret kjørte vi i en bue rundt det. Røyskatten satte da kurs rett mot båten, og forsvant inn under baugen. Vi forventet at den skulle vise seg igjen like etterpå. Men dyret kom aldri fram bak båten. Etter å ha kjørt litt rundt i området og lett etter røyskatten uten å se den regnet vi med at dyret enten hadde blitt slått i svime og så druknet eller blitt truffet av motorens propell og derigjennom blitt påført dødelige skader. Kursen ble deretter satt mot Kroksund og Fekjærvika i Tyrifjorden, der Hole kommune har fast båtplass på sistnevnte sted.

Avstanden fra Avskjæret til Fekjærvika er over 5 kilometer. I det kommunebåten ble styrt mot land skjedde noe høyst merkelig. Røyskatten dukket plutselig opp igjen! Den smatt opp på kanten av akterenden og sprang forbi oss langs ripa

– for så å gjøre et kjempehopp mot sivvegetasjonen i vannkanten. Der forsvant den! Det lille mårdyret hadde på utrolig vis klart å holde seg fast på båten under kjøringen i over 5 kilometer! De eneste stedene den kan ha oppholdt seg er oppunder påhengsmotorfestet eller på et av metallhåndtakene som er montert på hver side av plastbåtens akterende. Akkurat her ble det ikke sjekket om vi hadde med en blindpassasjer – kun under sidene og baugen der det på sistnevnte sted finnes et taufeste i en metallring. Den rundt 15 minutter lange kjøreturen må ha vært litt av en prøvelse for røyskatten, for den har klamret seg til båten på et sted med voldsom støy, eksos og intens vannsprut.

Svømmingen over Steinsfjorden har åpenbart vært en påkjenning for det lille dyret. Da den fikk muligheten til å henge seg på en 15 fot lang farkost på vannet gjorde den det – til tross for at det var mennesker om bord. Frykten for vår art ble satt til side da problemer i det våte element ble overhengende. Svømmeturen til røyskatten viser også hvordan arten kan spre seg over vann.

Den svømmende røyskatten var i ferd med å ta seg over den midtre delen av Steinsfjorden i Buskerud, men valgte å søke nødhavn på en 15 fots plastbåt. Her klamret den seg til farkosten under 15 minutters kjøretid med motorstøy, eksos og vannsprut rundt kroppen. Totalt var den blindpassasjer i over 5 kilometer! Den svarte halepissisen vises relativt godt på det øverste fotografiet. Foto: Kendt Myrmo (nederst) og Morten Brandt.

Hubro

Hekkebiologi og noen betraktninger om bestandssituasjon og -utvikling, samt resultater fra en feltsesong i Buskerud i 2002.

Av

Odd Frydenlund Steen

I 2002 ble det tatt initiativ til og startet et prosjekt på hubro i Buskerud. Bakgrunnen for dette var at det både hos forvaltningsmyndigheter og i fuglemiljøer var høyst usikker kunnskap om artens status i fylket. Med et prosjekt som tok sikte på å innhente informasjon om kjennskap til arten både fra litteraturkilder, lokale kontaktpersoner, kommuner, grunneiere med flere, og ikke minst utstrakt feltarbeid, ble det antatt at det ville være mulig å få på plass mer oppdatert kunnskap. Tidsrammen for prosjektet ble i utgangspunktet satt til femårsperioden 2002–2006, men med en sannsynlig videreføring ennå noen år for å kunne innhente mest mulig data.

To kartlegginger har vært gjennomført i Buskerud tidligere. Den første fant sted i et geografisk begrenset område i årene 1957–1974, den neste var fylkesdekkende og fant sted i årene 1975–1976. Resultatene fra disse er publisert og rapportert, og med bakgrunn i dette materialet og eget innsamlet materiale (ikke publisert) ble det i starten på prosjektet utarbeidet en rapport over kjent status for arten i fylket.

Denne artikkelen er basert på et utdrag av denne rapporten som ble laget for Fylkesmannen i Buskerud i 2003, etter som det ble gitt økonomisk støtte derfra til prosjektet. For tiden arbeides det med en slutt-rapport fra prosjektet, en rapport som vil foreligge i løpet av 2007. Det tas også sikte på å publisere denne i artikkelform.

Innledning

Hubro var tidligere plassert under kate-

gorien **sårbar** på den nasjonale rødlisten (Direktoratet for naturforvaltning 1999). På den siste rødlisten (Artsdatabanken 2006) sorterer den i gruppen **sterkt truet**. Det er antatt at bestanden i Norge er på minimum 1400 par, maksimalt 2000 par (Solheim 1994). Vanligst forekommende er den på Vestlandet der bestanden i enkelte kyststrøk er regnet for å være tett og livskraftig (Roalkvam 1985). Tilsvarende situasjon er registrert bl.a. i noen områder av Nordland. Selv om det kan se ut til at hubroen fortsatt står sterkt i enkelte områder av landet, er det likevel grunn til å være på vakt i forhold til den videre utviklingen hos arten.

Trolig er det ikke noen av våre uglearter som er så dårlig kjent som hubroen med hensyn til status pr. i dag. Dette burde utløst interesse og engasjement for bestandskartlegging og -overvåking. Det har imidlertid ikke blitt gjennomført systematiske registreringer eller foretatt undersøkelser på fylkesnivå siden midt på 1970-tallet, da det i regi av Prosjekt Hubro ble gjennomført en kartlegging av lokaliteter og en vurdering av status. Foranledningen til dette var at det lenge var registrert at hubro ikke lenger var å høre på tradisjonelle lokaliteter. Resultatene var ikke spesielt oppløftende og bekreftet mistanken.

Hubroens sterke tilbakegang skyldtes flere årsaker. Fremming (1986) har vurdert disse, som bl.a. kan knyttes til nærings-svikt, habitatendringer, miljøgifter, forfølgelse, kollisjoner og kortslutning med elektriske ledninger. Sterk forfølgelse førte trolig allerede på slutten av 1800-tallet til en sterk reduksjon i bestanden, deretter fulgte miljøgifter og kvikksølvbelastning

Hubro ved Titran på Frøya i Sør-Trøndelag. Foto: Kjetil Aa. Solbakken. Manipulert bakgrunn.

fra slutten av 1940-tallet, dog med visse forbedringer i konsentrasjonen av kvikk-sølv inn på 1970-tallet (Odsjö & Olsson 1975). Seinere kom trolig også til dels næringssvikt til å spille en rolle for de få gjenværende parene i de østlandske skogsområdene, etter som bestandene av skogshøns gikk kraftig tilbake på 1960-tallet, litt seinere også harebestanden (Hjeljord 1980). Dette har ført til at arten ikke har hatt tilstrekkelig reproduksjon til å bygge opp bestanden igjen.

En viktig grunn til å ta fatt på en kartlegging av hubroens situasjon er den stadig tiltakende kampen om arealene og utnyttelsen av disse til ulike formål. I en slik situasjon er det meget viktig å ha oversikt over det biologiske mangfoldet, som hubroen er en selvskreven del av. Hubro og andre berghekkende rovfugler går ikke uberørte ut av kampen om arealene. Veier, hyttebyer, skianlegg, andre tekniske installasjoner og påfølgende menneskelig aktivitet og ferdsel kan innebære slutten på den ene hekkeplassen etter den andre. Det er ikke akseptabelt at mangel på kunnskap om truede arters leveområder skal være utløsende for massive utbygginger på arealer som heller burde vært forbeholdt mangfoldet og intakte økosystemer. I tillegg til dette lurar alltid miljøgiftene i bakgrunnen, noe som krever overvåking.

Hekkebiologi

Hubroen er sterkt knyttet til sitt valgte territorium (revir), hvor den for øvrig befinner seg gjennom hele året. Det er antatt at hubroen kan bli kjønnsmoden som 2- eller 3-åring, og etablering på en egnet lokalitet skjer gjerne forut for denne alderen (trolig om høsten). Den sterke tilknytningen er bekreftet gjennom kontroller og gjenfunn av ringmerkede fugler, eksempelvis i Sverige hvor alle eldre merkede fugler er gjenfunnet i nær tilknytning til merkeplassen. En hubro merket som voksen ble gjenfunnet på samme plass 20 år seinere.

Hubroens territoriørrelse er lite kjent i Norge. Forholdene kan trolig til en viss grad sammenlignes med svenske forhold (når en legger til grunn at bestanden er noenlunde intakt). Olsson (1979) fant der at gjennomsnittlig avstand mellom 29 hekkeplasser var 8,5 km, med en territorieradius på 4–5 km. Dette er noe mindre enn for kongeørn, som på sett og vis (les næringsøkologisk) er hubroens dagaktive motstykke. Det er imidlertid utvilsomt store variasjoner i tettheten, noe som primært bestemmes av tilgangen på byttedyr. Det er derfor gode grunner til at bestanden f.eks. i kystområder vil være tettere enn den er i skogsdominerte innlandsområder. Det er for øvrig sannsynlig at enkelte skogsområder ikke lenger er i stand til å

Foto: Stig Frode Olsen.

gi hubroen nok tilgang på byttedyr etter som tettheten av byttedyr (bl.a. skogshøns og hare) har gått betraktelig ned i slike områder i løpet av de siste tiårene. Undersøkelser fra Sverige har vist (Olsson 1979) at hubroen henter hoveddelen av sine byttedyr i to naturtyper med begrenset utbredelse, nemlig kulturmark og våtmarker.

Hubroens roping er den beste hjelp man kan få for å lokalisere artens tilholdssteder. Den er hørbar på store avstander, faktisk opp til 4 km under gunstige forhold, men under de fleste forhold 1,5 km unna. Den kan rope gjennom hele året, men ropeaktiviteten er på det mest intense fra seks uker før egglegging. I denne perioden kan hubroen rope opp til 600 ganger i løpet av en eneste natt. Roping tar vanligvis til før solens nedgang, den begynner ofte en

halv time før selve nedgangen og avsluttes en halv time etter. Enkeltrop kan høres både før og etter dette. Roping kan ofte være mer intens under stille og skyfrie netter når temperaturen ligger noen grader under null. Roping utover vanlig eggleggingstid kan tyde på en uparret hann eller et par med uteblitt eller mislykket hekking (Glutz von Blotzheim 1980).

De første parene starter egglegging i slutten av mars, mens de aller fleste parene trolig legger egg i første halvdel av april. Hagen (1952) oppga gjennomsnittlig dato for starten på egglegging for 12 hekkinger i Sør-Norge til 15. april. Hunnen holder seg på eller ved reirplassen på dagtid fra 1–2 uker før egglegging. Avhengig av næringssituasjonen legges det 2–4 egg, i gjennomsnitt 2,3 egg/kull (Olsson 1979).

Dersom hubroen mislykkes tidlig etter rugestart, kan den legge et nytt kull. I slike tilfeller vil den høyst sannsynlig flytte til en ny rugeplass, enten i samme hekkeberg eller til et annet berg et stykke unna (Cramp m.fl. 1989). Det er dokumentert at snittet har gått ned i Sverige i løpet av 30-årsperioden fra 1940-tallet til 1970-tallet, etter som snittet tidligere ble målt til 2,6 egg/kull (Curry-Lindahl 1950). Eggene legges med 2–4 dagers intervall og ruges i 34–36 dager. Rugingen starter i de fleste tilfeller når det andre egget er lagt, av og til ved det første, og det er hunnen som (nesten utelukkende) står for rugingen.

Hubroen konstruerer ikke noe reir, men sparker opp en grop på en hylle i et berg eller en skråning som gir god oversikt over omkringliggende områder. Av og til velger

den reirplassen i elvejuv, legger egg inntil en trestamme på bakken, under en rot, ved en stor stein, eller rett og slett i et stort kvistreir bygd av en rovfugl (kongeørn, fiskeørn, havørn, musvåk). I Sverige fant Olsson (1979) ut at hubroen oftest (213 av tilfellene) valgte en reirhylla som lå under midten på hekkeberget. Hubroen er ekstremt sensitiv for forstyrrelse under rugingen, og bortskremming fra egg eller små unger fører vanligvis til at kullet overgis.

Ungenes øyne åpner seg ved 6 dagers alder, og de kan stå oppreist etter 16 dager. Ungene varmes og beskyttes konstant av hunnen fram til de er et par uker gamle. Ved 4–5 ukers alder kan ungene allerede ha nådd 60 % av de voksnes vekt (1,5 kg for hanner og 1,8 kg for hunner) og de er

nå alene på reirhylla om dagen og delvis om natta. Hunnen vokter reirplassen fra en sitteplass nær ved. Ved denne alderen foretar også ungene forflytninger rundt omkring på reirhylla og til nærliggende steder. Ungenes første forsøk på å fly skjer når de er omtrent 52 dager gamle, men etter ytterligere 8 dager kan de fly ganske godt. Ved 70 dagers alder er de i stand til å fange sitt første bytte. Familien holder sammen i hekkeområdet til september – oktober. Etter dette vil ungene begynne å fjerne seg fra hekkeområdet.

Bestandsstatus og bestandsutvikling i Norge og Sverige

Tidlig på 1970-tallet engasjerte for alvor ornitologer seg for første gang for hubroens situasjon her til lands, selv om Hagen (1952) allerede påpekte problematikken

*Gammel hekkehylle på innlandsklok-
alitet sør i Telemark. Her hekket
hubroen senest på 1980-tallet. Foto:
Odd Frydenlund Steen.*

mer enn 20 år tidligere. Utgangspunktet for dette var både diskusjonen om bestands-situasjonen for Norge og den over lengre tid registrerte nedgangen i Øst-Norge. Verdens Villmarksfond engasjerte seg og støttet opp økonomisk om flere undersøkelser for å avdekke artens bestandssituasjon, samt for å bygge opp diverse avlssstasjoner med tanke på utsetting av unger. Fremming (1986) har oppsummert resultatene av feltarbeidet. Etter registreringer over store deler av fylkene Østfold, Akershus/Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud og Telemark i regi av Prosjekt Hubro i årene 1975–1978, ble det rapportert 259 lokaliteter med tidligere eller nåværende tilhold av hubro. Det ble lagt varierende innsats i feltarbeidet. Etter en nærmere revurdering av materialet kom Fremming fram til at 208 lokaliteter kunne være et mer realistisk tall, hvorav 37 lokaliteter i Buskerud. Det ble rapportert bare 49 hekkefunn. Ingen av disse var i Buskerud.

Bestandssituasjonen i Norge har blitt vurdert flere ganger i løpet av de siste tiårene, men det har vært en noe påfallende uoverensstemmelse i estimater fra omtrent samme tidsperiode og i forhold til bestandsnedgangen. Dette er også uttrykk for uenig-

het om anslagene og det har følgelig vært et diskusjonstema i ulike sammenhenger. Her er noen tall for estimater i Norge siden 1960-tallet:

1964	(Hagen): 500–600 par
1976	(Lid & Schei): 500–600 par
1977	(Willgohs): > 1.000 par
1985	(Roalkvam): 2.000 par
1994	(Solheim): 1.400–2.000 par

Med unntak av et par av disse anslagene er de i liten grad basert på inngående feltundersøkelser av regionale eller større områder. En får således inntrykk av at hubroen faktisk har økt betydelig fra 1960-tallet til 1980-tallet i Norge, noe som er høyst usannsynlig. I ornitologiske miljøer i dag er oppfatningen at hubroens situasjon har endret seg lite siden 1970-tallet, selv om det i visse lokale områder meldes om positive trekk.

Det har særlig i tiden etter det siste publiserte estimatet vært en del diskusjon i ornitologiske kretser om holdbarheten i dette. Det er mange som mener at estimatet angir en altfor positiv situasjon for hubroen i Norge. Enkelte fagfolk har hevdet at det neppe kunne være mer enn maksimalt 800–1.000 par i Norge ved tusenårsskiftet. Enn så lenge foreligger det ikke nye undersøkelser på landsbasis, men det ville utvilsomt vært verdifullt med en slik gjennomgang for å få bekreftet hva som er et riktig estimat. Et slikt initiativ burde ligge både hos forvaltningsmyndigheter og Norsk Ornitologisk

Forening. I Sverige har landsdekkende inventeringer for hubro blitt gjennomført en gang hvert tiår siden 1940-tallet.

Allerede i 1965 startet svenskene sitt store avls- og utsettingsprogram for hubro (Berguv Sydväst) på bakgrunn av alarmerende resultater etter inventeringer. Dette prosjektet ble avsluttet i 1999, og i løpet av denne tiden ble 3381 fugler sluppet ut. Svært mange av disse fuglene gikk den sikre død i møte veldig raskt, ikke minst på grunn av elektrisk kortslutning og kollisjoner (biler, tog, tekniske installasjoner osv.). Den omfattende utsettingen må imidlertid ha ført til at en del fugler overlevde og etablerte seg på både kjente og ukjente lokaliteter. Hubroens bestand utvikling har igjen gått i riktig retning i Sverige, og har blitt grundig dokumentert gjennom omfattende feltundersøkelser. I 1993 var 400–500 revir besatt i hele landet (Ahlén & Tjernberg 1996). Etter en riksinventering i 1998–1999 ble bestanden vurdert til over 600 etablerte par. Bare en mindre andel av disse består av individer fra den ville bestanden (Olsson & Philipsson 2000, Olsson 2001).

Det ble også igangsatt et norsk avlsprogram i siste halvdel av 1970-tallet. Det ble etablert 13 avlssstasjoner hovedsaklig i østlige deler av Østlandet (Hedmark og Østfold) (Haga & Stensrud 1985). I det norske avlsprosjektet ble det funnet at 75 % av fuglene som man identifiserte dødsårsaken for led elektrisitetdøden (Larsen & Stens-

*Klassisk innlandsklok-
alitet for hubro i
et område hvor byttedyrene skogshøns,
hare og smågnagere har vært av stor
betydning for etablering og hekkekon-
tinuitet. Lokaliteten har vært ubebodd
siden 1950-tallet. Foto: Odd Fryden-
lund Steen.*

*Hubro som har vært
behandlet for skader og
senere sluppet fri i sitt
hekkeområde. Foto: Odd
Frydenlund Steen.*

rud 1988). Det ble sluppet ut omkring 500 fugler så lenge programmet pågikk, men med en så høy avgang av fugler, kunne det ikke forventes at særlig mange fugler ville rekruttere til den ville bestanden og gi en merkbar positiv utvikling. Det norske avlsprogrammet kan derfor vanskelig kalles vellykket. Den omfattende utsettingen i Sverige kan likevel ha ført til at enkelte svenske fugler har funnet veien til Østlandet og Sørlandet. Dette er bl.a. dokumentert gjennom gjenfunn av ringmerkede fugler, eksempelvis en 8 år gammel svensk avlshubro ved en hekkeplass i Drangedal i Telemark først på 1990-tallet.

Hubro i Buskerud

I Buskerud har hubroen blitt plassert i kategorien «utgått som hekkefugl» (Spikkeland 1996) ettersom det mangler hekkefunn i nyere tid. Selv om artens status i Buskerud for tiden er ukjent, er

Hubro på dagplass ved hekkeberg i Aust-Agder. Foto tatt gjennom teleskop. Foto: Leif Gunleifsen.

Fire uker gamle hubrounger fra en lokalitet i Aust-Agder. Ikke overraskende at de ble kalt skautroll i gamle dager. Foto: Leif Gunleifsen.

hubrobestanden i Buskerud. Dette prosjektet ble kalt Prosjekt Hubro Buskerud, og prosjektets viktigste målsetting er å få oversikt over bestanden. Siden arbeid med hubro er tidkrevende, må undersøkelsen gå over flere år og som inkluderer toppår for smågnagere som utløser større aktivitet og hekking av hubro. Kartleggingsarbeidet omfatter litteratursøk, opprop til publikum om å være oppmerksom på arten, intervjuer av lokalkjente og feltregistreringer. Feltregistreringer står sentralt i arbeidet.

Hubroen var sannsynligvis en forholdsvis vanlig hekkefugl i Buskerud og de nærmeste fylkene fram til tidlig på 1900-tallet, men begynte å bli mer fåtallig allerede så tidlig som omkring 1920, og omkring 1950 var den sannsynligvis mer eller mindre borte fra mange gamle hekkeplasser ved kysten og i lavereliggende dalfører både i Buskerud og i nabofylkene. En lignende nedgang ble registrert i Sverige. Tilbakegangen utover på 1900-tallet i Øst-Norge er detaljert beskrevet av Fremming (1986).

Det er tidligere gjennomført to undersøkelser på hubro i Buskerud for å forsøke å skaffe oversikt over artens forekomst. Den første var av lokal karakter og fant sted i Numedal i årene 1957–1974. Her ble det påvist 4 aktive lokaliteter, hvorav 3 lokaliteter med dokumenterte hekkinger. Siste hekking fant sted i 1967. Undersøkelsen ga et klart inntrykk av at arten var på tilbakegang (Hjeljord & Mobråten 1975).

Den andre undersøkelsen var fylkesdekkende og ble gjennomført i årene 1975–1976, i regi av Verdens Villmarksfond.

Denne viste at det sto dårlig til med bestanden av hubro. Opplysningene om hubroens forekomst var basert på innrapportering fra lokalkjente. Resultatene viste at det i 1975 ble hørt ropende hubro på 13 lokaliteter, året etter bare på 3 lokaliteter. Bare få år tidligere var den hørt på langt flere lokaliteter. I materialet framkommer det opplysninger om hekkefunn i Flesberg i 1971 eller 1972. Opplysningene som framkom gjenspeilet en gradvis tilbakegang over flere tiår, men med preg av en rask tilbakegang på få år omkring 1970.

Hagen (1960) rapporterte for øvrig allerede i 1960 at arten kun fantes som streifugl i store deler av Norge og Sverige hvor den tidligere hekket. Fredningen av hubro kom i 1971 – et tiltak som Hagen (1952) ønsket seg allerede omkring 1950, i en tid da roviltjegere faktisk plyndret de siste rester av bestanden i Øst-Norge for å få skuddpremie og status som gode jegere i lokalmiljøet. Foruten at skuddpremie i seg selv var motivasjonen bak den ytterst ødeleggende reirplyndringen og nedskytingen av voksne hekkefugler, ble en del jegere også motivert av at hubroen kunne brukes med stort hell i jakten på kråker (Curry-Lindahl 1950, Hagen 1952). Derfor var det ikke uvanlig å ta med seg ungene for deretter å fore dem opp. Seinere ble

de solgt til folk som plasserte dem ut for å påkalle kråkenes vrede over å se hubroen. Selv posterte de i nærheten.

I 1992 ble det foretatt noen avgrensede undersøkelser i det samme området i Numedal som Hjeljord og Mobråten undersøkte, uten at det ble registrert sikker tilstedeværelse av hubro (egget, upublisert materiale). NOF-Drammen startet i 1995 et prosjekt som ikke førte til funn av arten. Dette pågikk i to sesonger. Mangel på resultater førte trolig til at det ble avsluttet. Resultatene er ikke publisert. Dette betyr at kunnskapen om hubroens nåværende status må betraktes som ytterst mangelfull i Buskerud.

Etter å ha gjennomgått tidligere publisert og rapportert materiale fra perioden 1957–1976 (nevnt ovenfor), samt annet tilgjengelig materiale om hubro i Buskerud, bekreftes inntrykket av til dels store avstander mellom gamle lokaliteter i visse områder av fylket. Dette gjenspeiler sannsynligvis at kunnskapen om gamle hekkeplasser til dels var i ferd med å bli borte i befolkningen, etter som det framkom opplysninger om drøyt 40 lokaliteter. Sannsynligvis må det ha vært flere lokaliteter i Buskerud når en tar i betraktning at fylket har minst 11–12.000 km² egnet hubrohabitat. Forutsatt et (romslig) arealkrav for et etablert hubropar

Foto: Odd Frydenlund Steen.

på 150 km², vil potensialet kanskje ha ligget i størrelsesorden 70–75 lokaliteter i fylket.

I løpet av feltsesongen i 2002 ble 27 lokaliteter besøkt. I hovedsak ble det foretatt lytting på disse lokalitetene. Det har blitt påvist hubro på to lokaliteter, steder som ble kjent for prosjektet via kontaktpersoner. De okkuperte lokalitetene ligger i høyereliggende områder i innlandet (> 650 moh.), i kommunene Kongsberg og Nore & Uvdal. Det var hekking på den ene lokaliteten (Kongsberg) i 2000. Hekkefunnet er det første på 28 eller 29 år, siden det siste var i 1971 eller 1972 i Flesberg kommune. Et angivelig hekkefunn i Røyken i 1984 må betraktes som ytterst usikkert. Forveksling med kattugle synes mest nærliggende.

De foreløpige resultatene tilsier at hubroen forekommer svært spredt i fylket. Etter en feltsesong er det ikke mulig å konkludere noe sikkert med hensyn til forekomst. Trolig er det lokaliteter i høyereliggende områder som er mest aktuelle for arten i dag, alternativt ved rike kystlokaliteter. Mye innsats vil derfor bli konsentrert til slike områder i kommende år. Med bakgrunn i de bestandsestimater som foreligger fra nabofylkene, samt den antatte aktivitet som synes å ha vært i fylket på 1990-tallet, er det grunnlag for å anta at det kan finnes inntil

Foto: Stig Frode Olsen.

6–10 okkuperte lokaliteter i Buskerud. Det vil imidlertid ikke overraske dersom situasjonen er mer positiv enn dette.

Forekomst i noen nabofylker til Buskerud

Akershus

Fremming (1986) angir at det kom inn opplysninger om 34 lokaliteter for hubro i Akershus i forbindelse med Prosjekt Hubro på 1970-tallet. Hubroen var imidlertid trolig forsvunnet som hekkefugl i Akershus før 1970-tallet, men hekking ble registrert på noen få lokaliteter i siste halvdel av 1980-tallet, noe som kan ha hatt med utsettningene i regi av Prosjekt Hubro å gjøre. Arten er ikke fulgt opp etter dette, men det antas at det finnes en liten hekkebestand (Dale m.fl. 2001). I en intern rapport fra Prosjekt Hubro til Verdens Naturfond (WWF-Norge) over registreringer foretatt i 1988, framkommer det at det ble bekreftet etablering av hubro på 4 lokaliteter, hvorav

2 i Aurskog-Høland kommune, samt en etablering i hver av kommunene Lørenskog og Nannestad. På den førstnevnte lokaliteten ble det konstatert 3 unger. Det framkommer også at det var ubekreftede etableringer på andre lokaliteter (Aurskog-Høland, Nes og Rælingen kommuner). I de seinere år har det hekket et hubropar i Oslo. Paret har produsert flere ungekull, noe som skyldes god, lokal tilgang til byttedyr, bl.a. kaniner (Geir Sverre Andersen pers. medd.). Denne etableringen har vist at hubroen kan hekke tett innpå folk, og likevel lykkes.

Aust-Agder

I følge Pfaff & Selås (1995) forekommer hubroen spredt og fåtallig over det meste av fylket. I perioden 1987–1994 ble det registrert 11 besatte lokaliteter med til sammen minst 15 vellykkede hekkinger (21 unger), dvs 1,4 unger/vellykket hekking. Bestanden ble på grunnlag av undersøkelsen vurdert til 10–25 par i fylket. I 1995 ble det kjent

ytterligere lokaliteter i fylket og det ble registrert 8 okkuperte lokaliteter og 5 hekkende par. De hekkende parene produserte 6 unger (store reirunger). På dette tidspunktet var det kjent 23 lokaliteter for hubro i Aust-Agder (Jan Gunnersen pers. medd.).

Oppland

Det finnes i følge Gaarder m.fl. (1998) en liten restbestand begrenset til enkelte deler av Valdres, Gudbrandsdalen og Ottadalen. Antall ropende fugler per år har variert fra 7–10 på 1990-tallet, og på bakgrunn av dette er bestanden i fylket anslått til 8–10 par. Det er registrert reetablering på gamle lokaliteter som har stått tomme i en del år. Fremming (1986) angir til sammen 33 lokaliteter for hubro i Gudbrandsdalen (17) og Vest-Oppland (16).

Telemark

Det har ikke blitt foretatt noen grundig undersøkelse i Telemark når det gjelder

hubroens forekomst i nyere tid, men det er systematisk samlet inn opplysninger om ropende hubro og hekkeaktivitet over en lang tidsperiode (1981–2002; eget upublisert materiale). Dette materialet viser at den er registrert både ved kysten og i innlandet. Det har framkommet opplysninger om til sammen 35 lokaliteter i Telemark, mens potensialet må antas å være ca 70 lokaliteter med et utgangspunktet på 1 par/150 km².

Alt tyder på at den kan ha vært på noen ytterst få lokaliteter vest i fylket selv under perioden fra slutten av 1960-tallet og inn på 1970-tallet. Formodentlig har dette vært siste rest av den opprinnelige populasjonen, eventuelt individer som har kommet inn fra Vestlandet. Hubro ble også registrert i dalene inn mot Hardangervidda (Tinn kommune) i siste halvdel av 1970-tallet (Petter Wabakken pers. medd.). Fra tidlig på 1980-tallet ble det rapportert om hekking på en lokalitet i Skien kommune (Jan Petter Bratsberg pers. medd.), og den ble også påtruffet og hekket sannsynligvis i Siljan kommune.

Det kan ikke utelukkes at etableringene i dette nedre og sørøstre området av fylket skyldtes fugler som ble satt ut i regi av Prosjekt Hubro eller Berguv Sydväst i Sverige.

På 1980-tallet ble det rapportert om ropende hubro på lokaliteter som lokalbefolkningen ikke hadde registrert den på i løpet av de siste 15–30 åra. Dette fortsatte utover på 1990-tallet, selv om antall lokaliteter er begrenset. Nåværende bestand i Telemark har blitt estimert til 10–25 par (Fylkesmannen i Telemark 1999), noe som trolig er en reell ramme for antall par dersom en ser samlet på antall lokaliteter der det har blitt registrert aktivitet av hubro i perioden 1981–2001 (jf kart).

I årene 1991–1994 ble det arbeidet litt mer enn vanlig med arten i Telemark. Noen aktuelle lokaliteter ble oppsøkt og det ble bl.a. konstatert en vellykket hekking i Drangedal i 1992 (2 unger klekt, 1 unge ringmerket) og to hekkinger i 1994 (Drangedal og Sauherad). Etter dette har det bare tilfeldigvis blitt gjort feltregistreringer, men innsamling av opplysninger om hubro har fortsatt. Det ble således bl.a. registrert en vellykket hekking i Kragerø i 2000 (2+ unger).

I forbindelse med at det ble startet et prosjekt i Buskerud i 2002, har det også i Telemark blitt prioritert å følge opp noen aktuelle lokaliteter i Siljan, samt noen andre tilfeldig valgte lokaliteter andre steder i fylket. Det har også blitt satset noe mer på innsamling av opplysninger gjennom samtaler med lokalkjente om mulig hubroaktivitet.

Etter endt sesong i 2002 viser det seg at det ble registrert aktivitet av hubro på 9 lokaliteter, fordelt på 6 kommuner fra kysten til innlandet. Hekking ble imidlertid ikke registrert, men basert på de foreliggende opplysninger er det sannsynlig at det har vært hekking på noen av lokalitetene (Fyresdal, Kragerø og Sauherad).

Vestfold

Vestfold har i tidligere tider trolig hatt en god del par med hubro, på tross av at fylket bare omfatter ca 2.200 km². Hovedårsaken til det er nok at Vestfold må kunne betraktes som vilkritt, samtidig som topografien gir hubroen gode muligheter for hekking i større eller mindre berg. Gjennom den kartleggingen av rovfugllokaliteter som fant sted i fylket fra 1984 framkom det opplysninger om 12 lokaliteter, seinere tilkom opplysninger om ytterligere 2 lokaliteter. Seks av disse lokalitetene ligger ved eller i nær tilknytning til kysten, resten befinner seg i innlandet, enten ved større vassdrag eller dalfører. Sannsynligvis har det vært en del flere lokaliteter for hubro i Vestfold, anslagsvis 18–20 lokaliteter.

Det er et gjennomgående trekk at hubroen forsvant fra nesten alle disse lokalitetene før 1940- eller 1950-tallet, i enkelte tilfeller flere tiår før den tid også. Etter dette har det blitt registrert hekking på en lokalitet i Sande midt på 1950-tallet (trolig utgått seint på 1950-tallet), deretter ble det registrert noe ropeaktivitet på et par gamle innlandslokaliteter på 1970-tallet (Stokland 1985), mens det ble registrert hekking på en rik kystlokalitet i Larvik kommune i 1983 (Stokland 1985, Steen 1986). Det hekket sannsynligvis også et par i grensetraktene mellom Larvik og Siljan kommuner i 1985 (Steen 1986).

Hekkingene på 1980-tallet kan muligens ha vært et resultat av utsettinger av hubro. Det var bl.a. en avlsstasjon i Hedrum i mange år. Fuglene som ble avlet opp her ble alle sluppet i Lågendalen eller andre steder i Vestfold. I første halvdel av 1980-årene økte både hare- og skogshønsbestandene merkbart, i alle fall i Lågendalen, samtidig som det var et par meget gode smågnagerår i 1984–1985. Dette kan ha ført til at flere av de individene som ble satt ut klarte å overleve fram til kjønnsmoden alder.

I april 2002 kom det melding om ropende hubro i Porsgrunn kommune. Dette ble straks bekreftet av en prosjektmedarbeider. Sannsynligvis handlet dette om samme lokalitet hvor det tidligere er registrert ropende hubro. I mars 1997 ble det hørt ropende hubro på fylkesgrensa mellom Telemark og Vestfold (Porsgrunn/Larvik kommuner) (Roy Kaasa pers. medd.). I følge en lokalkjent hadde hubroen ropt i området en tid. Hubroen ropte i området hele våren 1997, og den ble også hørt i det samme området våren 1998.

En av de gamle hubrolokalitetene i Vestfold ligger i Sande kommune. Her har det i mange år hekket vandrefalk (første par funnet i Vestfold i nyere tid; 1984). Falkene har holdt seg i det samme hekkeberget fram til for noen år siden, men begynte så å flytte et stykke sørover. I 1985 ble det sett en hubro i det berget som falkene vanligvis har hekket i, og falkene forsvant tidlig fra lokaliteten (Steen 1989). Det som har skjedd de siste åra har ført til at det igjen spekuleres på om det kan være etablert hubro i området. Det foreligger imidlertid ikke funn som bekrefter dette. Tilsvarende prosess er registrert på andre lokaliteter der det har vært vandrefalk og hubro har kommet inn og etablert seg. Falkene blir rett og slett presset bort fra lokaliteten.

På bakgrunn av det materialet som foreligger er det ikke grunnlag for å hevde at det finnes en bestand av hubro i Vestfold, etter som det ikke finnes opplysninger om mer enn 1–2 antatt okkuperte lokaliteter.

Men Vestfold er som Buskerud dårlig undersøkt, og før det foreligger konkrete undersøkelser av aktuelle lokaliteter og gjennomføres lytting om sikker, er det ikke mulig å fastslå noe mer sikkert. Det ville imidlertid ikke være overraskende om det ble funnet hubro på noen flere lokaliteter, spesielt i tilknytning til kysten, som byr på spesielt god tilgang på byttedyr.

Takk

Følgende personer som har bidratt i arbeidet med hubro i Buskerud fortjener en hjertelig takk for sin innsats. Det er Bjørn Roar Skullestad, Inge Stensrud, Helge Midtgard, John Trygve Johnsen, Terje Vejlgaard Sørensen, Thor Erik Jelstad, Arve Olsen, Bjørn Tore Bollerud og Lars Egil Furuseth. Takk også til alle som har bidratt med opplysninger om hubrotillhold, lokaliteter og observasjoner og takk til Fylkesmannen i Buskerud som var positiv til prosjektet og gikk inn med økonomisk støtte. Takk også til Stig Frode Olsen og Leif Gunleifsen for bruk av fotomateriale. En spesiell takk til Arne Nævra som lånte ut sitt gamle hubromateriale fra hans undersøkelser midt på 1970-tallet.

Litteraturreferanser

- Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red). 1996. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. 335 s.
- Bergström, R. 1986. Hubro i Telemark. Notat til Verdens Villmarksfond, WWF-Norge, 6 s.
- Cramp, S. (red.) 1989. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic, Volume IV. Oxford Univ. Press.
- Curry-Lindahl, K. 1950. Berguven, *Bubo bubo* (L.), förekomst i Sverige jämte något om dess biologi. Vår Fågelvärld 9: 113-165.
- Dale, S., Andersen, G. S., Eie, K., Bergan, M. & Stensland, P. 2001. Guide til fuglelivet i Oslo og Akershus, Norsk Ornitologisk Forening, Avdeling Oslo og Akershus.
- Direktoratet for naturforvaltning 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. Norwegian Red List 1998. DN-rapport 3: 1-161.
- Fremming, O. R. 1983. Registrering av hubrotillhold. Fauna 36: 73-81
- Fremming, O. R. 1986. Bestandsnedgang av hubro (*Bubo bubo*) i Øst-Norge 1920-1980. Viltrapport 40, Direktoratet for naturforvaltning, 45 s.
- Frey, H. 1973. Zur Ökologie niederösterreichischer Uhopopulationen. Egretta 16: 1-68.
- Fylkesmannen i Telemark 1999. Statusrapport for trua arter i Telemark. Rapport nr. 8/1999.
- Fylkesmannen i Buskerud 1990. Viltregistreringer i Røyken og Hurum. Hurumprosjektet. Rapport til Luftfartverket, 35 s.

- Glutz, U. N. von Blotzheim (red.) 1980. Handbuch de Vögel Mitteleuropas, 9. Akademisches Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Gaarder, G., Høitomt, G., Kasenborg, I. G. Larsen, B. H., Opheim, J. & Roang, J. K. 1998. Fugler i Oppland. Norsk Ornitologisk Forening, Avdeling Oppland.
- Haftorn, S. 1971. Norges fugler. Universitetsforlaget.
- Haga, A. & Stensrud, O. H. 1985. Prosjekt Hubro – avl og utsettinger 1984. I: Haga, A. (red). Årsrapport 10 til Verdens Villmarksfond, 10 s.
- Hagen, Y. 1952. Rovfuglene og viltpleien. Gyldendal Norsk Forlag.
- Hagen, Y. 1960. Stor hornugle. I: Blædel, N. (redaktør). Nordens fugle i farver 3, side 102-109. Munksgaard, København.
- Hagen, Y. 1964. The situation 1963 of birds of prey and owls in Norway. Side 109-113 i Working Conference on birds of prey and owls, Caen 10.-12. Apr. 1964, International Council for bird preservation, London.
- Haller, H. 1978. Zur Populationsökologie de Uhus *Bubo bubo* im Hochgebirge: Bestandentwicklung und Lebensraum in den Rätischen Alpen. Ornithol. Beobachter 75: 237-265.
- Hjeljord, O. & Mobraaten, Ø. 1975. Hubroen i Numedal. Sterna 14: 127-129.
- Hjeljord, O. 1980. Viltbiologi. Landbruksforlaget.
- Höglund, N. H. 1964. Über die Ernährung des Uhus *Bubo bubo* Lin. In Schweden während der brutzeit. Viltrevy 4 (2): 43-80.
- Jägerskiöld, L. A. & Kolthoff, G. 1926. Nordens Fåglar. Stockholm.
- Kolthoff, G. 1914. Vårt villebråd. Stockholm.
- Larsen, R. S. & Stensrud, O. H. 1988. Elektrisitetsdøden – den største trusselen mot hubrobstanden i Sørøst-Norge? Vår Fuglefauna 11 (1): 29-34.
- Lid, G. & Schei, P. J. 1976. Dagrovfugler og ugler. En oversikt over status 1975. Norsk Natur 12: 22-26.
- Mikkola, H. 1983. Owls of Europe. Poysor, Calton, England.
- Mysterud, I. & Dunker, H. 1982. Food and Nesting Ecology of the Eagle Owl, *Bubo bubo* (L.) in Four Neighbouring Territories in Southern Norway. Viltrevy 12 (3): 71-113.
- Nævra, A. 1975. Midlertidig rapport (rapport nr. 1) angående inventering av hubro (*Bubo bubo*) i Buskerud fylke. Rapport til Verdens Villmarksfond, WWF-Norge, 5 s.
- Nævra, A. 1976. Rapport nr. 2 angående inventering av hubro (*Bubo bubo*) i Buskerud fylke. Rapport til Verdens Villmarksfond, WWF-Norge, 9 s.
- Nævra, A. 1978. Hubroen i Buskerud. Buskskvetten 2 (1): 4-9.
- Odsjö, T. & Olsson, V. 1975. Kvikksilverhalter i en population av berguv *Bubo bubo* i Sydöstra Sverige efter 1966 års alkylkviksilverförbud. Vår Fågelvärld 34: 117-124.

- Olsson, V. 1976. Berguven *Bubo bubo* i Sverige 1974-1975. Vår Fågelvärld 35: 291-297.
- Olsson, V. 1979. Studies on a population of eagle owls, *Bubo bubo* (L) in southeast Sweden. Viltrevy 11: 1-99.
- Olsson, V. 1986. Berguven *Bubo bubo* situation i Sverige 1984-85. Vår Fågelvärld 45: 117-125.
- Olsson, V. 1997. Breeding success, dispersal, and long-term changes in a population of Eagle Owls *Bubo bubo* in Southeastern Sweden 1952-199. Ornithologica 7: 49-60.
- Olsson, V. & Philipsson, C. 2000. Berguven i Sverige, resultat av inventeringen 1998-99. Vår Fågelvärld 59 (1): 12-17.
- Olsson, V. 2001. Faktablad for berguv *Bubo bubo*. ArtDatabanken, SLU 2002.
- Pfaff, A. & Selås, V. 1995. Hubroen *Bubo bubo* i Aust-Agder 1987-1994. Larus marinus 24 (1): 50-58.
- Roalkvam, R. 1985. Hubroen *Bubo bubo* i Rogaland. Vår Fuglefauna 8 (1): 28-32.
- Solheim, R. 1994. Hubro *Bubo bubo*. S. 270 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P. G., Eldøy, S., Byrkjeland, S. (red.): Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Spikkeland, O. K. 1996. Trua og sårbare arter i Buskerud. Rapport utarbeidet for Buskerud fylkeskommune og Fylkesmannen i Buskerud.
- Steen, O. F. 1986. Rovfugler i Vestfold: Artsomtale og hekkelokaliteter. Rapport nr. 2 fra Prosjekt Rovfugl, Vestfold (til Fylkesmannen i Vestfold).
- Steen, O. F. 1989. Vandrefalken i SØ-Norge i perioden 1981-89. Vestfoldornitologen 10 (2): 101-121.
- Steen, O. F. 1990. Hekkeresultater i Sørøst-Norge 1990. I: Steen, O. F. 1990. Vandrefalken 1989 og 1990, organ for Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge, 52 s.
- Stokland, J. 1985. Rovfugler i Vestfold: Hekkebiologi, bestandsstørrelse og menneskelig påvirkning. Rapport nr. 2 fra Prosjekt Rovfugl, Vestfold (til Fykesmannen i Vestfold).
- Willgohs, J. F. 1977. Birds of prey in Norway. I: Chancellor, R. D. (redaktør). World conference on birds of prey, side 143-148. Vienna 1.-3. Oct. International Council for bird preservation, London.

Referansene i litteraturlisten er fra rapporten. Ikke alle er referert til i denne artikkelen.

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder

Birger Westergren, Sømskleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Kasserer

Stig Anderson, Lokesvei 18, 4846 Arendal
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Styremedlem

Tormod V. Burkey, Welhavensgate 19, 0350 Oslo
mob 93 45 67 87

Styremedlem

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem

Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem

Christin Valsjø, Peer Gynts vei 12 B, 2619 Lillehammer
p 61 26 47 72, mob 90 53 95 83

Vararepresentanter

Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Lars J. Berge, 7882 Nordli

p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Rein Midteng, Steinbrøttet 11, 2743 Harestua

mob 40 06 81 88

Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda

p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Daglig leder/redaktør

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Medietalsmann

Birger Westergren, Sømskleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Informasjonskonsulent

Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Troms & Finnmark

Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Midt-Norge

Lars J. Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Regionleder Hedmark

Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold

Helga Riekeles, Saltbov. 33, 1560 Larkollen
p 69 26 37 09, mob 99 60 72 09

Regionleder Sørlandet

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 12.000 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr. 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfyllt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

* arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander

* arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse

* spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnede biotoper

* støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler

* arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:

- artenes reproduksjonstid
- ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
- artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk

* samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

2007

Seniormedlem	min. kr 200
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 250
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 75
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av *Våre Rovdyr*
Kun abonnement *Våre Rovdyr* kr 200
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 250):
Sparebanken Soer, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: AASPNO22
IBAN number: NO872800112149

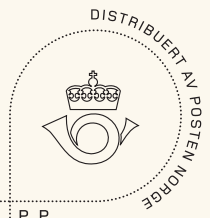
Foreningen Våre Rovdyr

Postboks 195
2151 Årnes

E-post: fvr@fvr.no

Tlf.: 22 23 23 89

Web: www.fvr.no

B-Economique
NORGE

P.P.

**Returadresse: Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
N-2151 Årnes**

